శ్రీరస్తు.

శ్రీమద్వరవరమునయే నమః.

ద్రమిడనిగమద్రష్ట్రా శ్రీనాథేన లక్ష్మణయోగినా
కలిహగురుణా కృష్ణద్వైద్వేన కృష్ణతమోముషా ।
వరవరమునీన్ద్రేణ ప్రేష్ఠాభ్యాశమ్పరిపాలితః
సతిపక్షసదాజీయాత్సత్సమ్ప్రదాయసుశేవధిః ॥

శ్రీకాఞ్చీనగరాభిజనైః,
ప్రతివాదిభయఙ్కరైః అణ్ణఙ్గరాచార్యవర్యైః
పరమకృపయా ప్రసాదితః,

కులభ్రష్టముఖధ్వంసః.

ఉపకపాక శిఖణ్డిన్యస్య భ్రష్టదుష్టశిఖామణేః ।
కృతేమఙ్గళవాదస్యాక్షేపోఽయం నిర్ణయసత్స్వసః ॥

అయఞ్చ,
శ్రీకాఞ్చ్యామ్ "శ్రీనివాస" ముద్రాక్షరశాలాయామ్
తచ్ఛాలాధ్యక్షైర్ముద్రాపితః
విజయతేతరామ్.

౧౯౧౮.

ఇదానీమత్ర మూల్యం కలాచతుష్టయమ్.

ముఖవిలాసః.

శ్రీ కాఞ్చీ - ప్రతివాదిభయఙ్కర

అణ్ణఙ్గరాచార్యః.

౨౯ - దక్షిణమాడవీధీ.

శ్రీ కాఞ్చీ.

புலையற மாகிநின்ற கலியுகத் தசுரர்பேச்சைக்
கலையறக் கற்றமாந்தர் காண்பரோ கேட்பரோதான்?
தலையறுப் புண்டேஞ்சாவேன் சத்தியங் காண்மினையா!
உலகவாசிரியர் தாளில் விலகுவாா புலையர்தாமே.

శ్లో॥ జేజేతు హస్తిగిరినాథో జయత్వనిశ మోజ స్తదాస్యకమలే

సత్యంసత్యం పునస్సత్యముద్ధృత్యభుజ ముచ్యతే ।

॥ "నాఽయమాత్మా ప్రవచనేన లభ్యో

॥ "లక్ష్మీః పురుషకార త్వే

శుభం

మమాపిచమతంహ్యేతత్

యమేవైష వృణుతే తేన లభ్యః

శ్రీమల్లోకగురోస్సూక్తేః నాన్యత్సంజీవనం సతామ్ ॥

జేజీయతాం శరజ దాజానశుద్ధఇహ జేజేతు లోకగురురాట్

வெறுப்போடு கலியரக்கர் வீறுபாடுடைய நின்பால்
பொறுப்பரியனகள் பேசில் போவதே நோயதாகிக்
குறிப்பெனக் கடையுமாகில் கூடுமேல் தலையையாக்கே
அறுப்பதே சருமங்கண்டாய் ஆரியா! உலகுக்கட்கே.

வெண்பா.

தந்தைதன் முறைதப்பித் தனிவழிசேர் தான்தோன்றிக்
கிந்தியப் பெற்றோர்பேர் யாரறிவார் — இந்திரைகோன்
தந்தை அறந் தந்தியத்தைத் தாய்த்தாதை தேருந்தாக
[illegible] [illegible].

" యః పుత్రః పితరం ద్వేష్టి తం విద్యాదన్యరేతసమ్ ।
యస్తు నారాయణం ద్వేష్టి తం విద్యాదన్యరేతసమ్ "॥

శ్రియైనమోఽస్తు.

శ్రీమతేరామానుజాయనమః.

శ్రీమద్వరవరమునయేనమః.

కులభ్రష్ట ముఖధ్వంస ముఖపీఠికా.

[అయి! మిత్రరత్న! ఉషఃపాకశిఖిరాజ!!;-]

శ్లో॥ ముఖే పుణ్డ్రవాక్ర్యా న్మతౌ వక్రభావం
చిరాదేవ సంవిద్మహే తే జడాత్మన్! ।
ఇదానీ మిహైతత్ప్రకాశప్రయాసః
కిమిత్యేష జాతః? కుమత్యగ్రయాయిన్! ॥ ౧ ॥

ఇహ యోఽపికోఽపి విపరీతపద్ధతి ప్రతిబద్ధబుద్ధి రభివృద్ధదగ్ధధీః ।
అనవద్యహృద్యగురురత్నదూషణాదతితీవ్రతాపమనుబోభవిష్యతి.*

అస్తికిల కాఞ్చ్యా దక్షిణదిగ్భాగే కశ్చిదల్పీయానగ్రహార ఉద
వసిత ముషసిపచతాం వైష్ణవానామ్. తత్రతావ ద్యఃకశ్చి దగ్రా
హ్యకులగోత్రనామధామాదికో గురుచరణచరణనళినయుగళవరివస్యాద
వీయాన్ దేవానాంప్రియో ఽప్యధిగతాసురమైత్ర స్సత్సమ్ప్రదాయ
సరణా వతితరామివ విప్రతిపద్యమానః, శ్రీభగవద్భాష్యకృద న్తరఙ్గాభి
మానభాజనభూత శ్రీపరాశరభట్టారక చరణనళినయుగళసతతవరివస్యా
సమేధిత సకలసత్సమ్ప్రదాయతత్త్వజ్ఞాన శ్రీమద్వేదాన్తవేద్యకరుణా
రసభరవిమలీకృతనిజమహితమానస శ్రీమత్కలిహాగురువర నిరవగ్రహా
నుగ్రహగ్రాహితవిగ్రహ శ్రీమల్లోకార్యవర్య పదపఙ్కజచఞ్చరీకాన్తే
వసదగ్రగణ్య శ్రీశ్రీశైలనాథకరుణాపరిణామ వినిశ్చలవిశృఙ్ఖలవిజృమ్భ
మాణ సకలవేదాన్తసారార్థ సమ్ప్రతిపత్తిపవిత్రితాన్తరఙ్గ శ్రీరఙ్గదివ్య
నగరీమఙ్గళమాలానిదానభూత శ్రీమత్సౌమ్యజామాతృ సంయమీన్ద్ర
సార్వభౌమసన్దర్శిత సరలసరససత్సమ్ప్రదాయసరణి సన్తతసఞ్చరణ
సమ్పన్న నిస్సమాభ్యధికసౌమనస్యైః పితృపితామహప్రపితామహాదిభి
రాత్మీయై రభియుక్తై రమితశ్రుతై ర్విదితనిఖిలవేదితవ్యై రతిచిరా
త్సాదరమనుపాలితా త్సతః పథశ్చ్యుతపదో హన్త! క్వచన పుఞ్జి
తకణ్టకమాలాసఙ్కులే క్వచన నిరన్తరనిర్యత్పఙ్కపుఞ్జకళఙ్కితేచ
కస్మింశ్చిదపభ్రష్టే పథి నిరాశఙ్కాఙ్కురలవలేశమివ ప్రతిష్ఠాపిత
పాదః, కైశ్చిదాన్తరాళికై రాత్మీయై రతివినోదావహైరత్యాశ్చర్య
తమై శ్చర్యావిశేషై స్త్రిశఙ్కో రద్వితీయతా ముపనయన్, ఉప
నయంశ్చ ద్వితీయతా మాత్మభువః, ఉపనినీషు రనుజస్యచ తృతీయ
తామ్, పూర్వాచార్యపరమ్పరాప్రఖ్యాపితసూక్తిరత్నా న్యనవలోక
యన్, అవలోకయంశ్చ కానిచి త్స్వాతన్త్ర్యత స్తేషా మన్య
థాన్యథైవార్థ మనర్థోదర్క మల్పీయాంస ముల్లిఖన్, దూష

యంశ్చ శిష్టగరిష్ఠవరిష్ఠాచారాన్, భూషయంశ్చ భ్రష్టడిమ్భబాహ్యా చారాన్, తోషయంశ్చ కాంశ్చి త్ప్రమరప్రకాణ్డానవచ్ఛేదకావచ్ఛి న్నేత్యాది పరశ్శతాబద్ధసఙ్కులలేఖ విలేఖనాత్, మోహయంశ్చ కాంశ్చిన్మూఢమతీన్, వాహయంశ్చ సాధూనన్తఃకలుషతామ్, దాహ యంశ్చాత్మాన మార్యదృష్టిభిః, అగూహయఞ్చ అజ్ఞభావమ్, ప్రకట యంశ్చ చపలభావ మావిష్కుర్వన్న యోగ్యభావ మతిక్రామన్నా త్మనఃప్రసఙ్గ ముద్రేచయంశ్చ గురుదూషణ మున్మూలయంశ్చ కుల గౌరవ ముద్భావయంశ్చ కుహనామతము త్తమ్భయంశ్చ సుమహామద ముత్పాదయంశ్చ సుధియాం రుష ముద్యోతయంశ్చ కుమతాదర ముల్లాసయంశ్చ కుదృశాందృశ మనిశామయంశ్చ మహతామ్ప్రకార మవిచారయంశ్చ భవితారమంశ మవిచిన్తయంశ్చ మతిమన్దభావ మవ ధీరయంశ్చ గురువర్యసూక్తి మవధారయంశ్చ కుమతప్రతిష్ఠా మప రామృశంశ్చ పరలోకఫక్కి మనవదధానశ్చాస్మాదృశా మకుతోభయా మాధిరాజ్య సమ్పద మభినివేశగరిమాణ మధ్యవసాయధోరణీ మభిమాన వైఖరీంప్రతిపక్షిపక్షిప్రతిక్షేపపరిస్ఫురదప్రతిమపాణ్డిత్యపరిపాటీమనవధిక విశృఙ్ఖలవిజృమ్భమాణవాగౌదార్యశైలీఞ్చ, సతతముత్సహమాన స్సదా చార్యాపచారే ష్వవిరతమాచార్యవర్యాభిమతసత్సమ్ప్రదాయపదవీ భఞ్జనవ్యఞ్జితామఞ్జుతాకమనీషః, "శౌచాచారఞ్చరన్మూఢ శ్ఛన్న పుష్కరిణీజలే। వ్యసీనశత్స్వయంనష్ట శ్ఛన్నపుష్కరిణీమపీ" త్యాది నీత్యా వ్యాకులయఞ్ వైదికసమయసరణిమర్యాదామ్, ప్రచిఖ్యాప యిషుః పౌరోభాగ్యసమ్పద మధిజిగమిషు రాచార్యద్రోహపాప మవ జిగమిషు రస్మదీయలేఖనశైలీ కౌశలగౌరవ ముత్తిష్ఠాపయిషుర్గుప్తసు ప్తకేసరిణ ముజ్జిహాసురసూ నున్మూలితజిహ్వామూలః, ప్రచికాశయిషు రాత్మనో విపరీతపథవిచరణవిశేషతృష్ణావిజృమ్భిత, మనుబుభూషురి

తస్తతోఽనఙ్గా మాతితంసు రుపానద్ద్వయ మాప్తుమిచ్ఛు రుష్ణా
శ్చపేటీ రావిశ్చికీర్షుః రాగ్రహగౌరవమ్, అపుణ్యకర్మణామివ పుణ్యా
జనతా మమఙ్గళవారస్యేవమఙ్గళవారతా మసదాశీవిషస్యేవ సదాశీవిష
తాం విద్వత్సజ్జనహృదయావిలత్త్వైకవితరణపరాయణస్యాఽఽత్మనః కస్య
చిదల్పీయస్సోదూషణప్రబన్ధస్య విద్వత్ప్రవరహృదయఙ్గమతామారోపయ
న్నపగతభయమసఙ్కోచ మపహాతాపత్రపశ్చాఽఽవిశ్చకార సామ్ప్రత
మసామ్ప్రత మదసీయ మాడిమ మంశమ్.

అనువాచ్యచైనమాన్తమహ మనుపదమేవ 'హాధిగ్గిగస్య భ్రష్టడి
మ్భస్య † శాఖానుగుణశోషాభావ' మిత్యతితరా మన్తర్దూయమానః,
కామమవదధానోఽపి "వివాదశ్చ వివాహశ్చ సమయోరేవ శోభతే"
ఇత్యాదికమ్, "ఆశారియర్కళనై వరు మున్నాశరిత్త, ఆశారన్దనై ఎ
యతియాతార్ - పేశుకిన్ఱ, వార్త్తైకళై క్కేట్టు మరుళాతే పూరువర్
కళ్, శీర్ త్తనిలై తన్నై ఎన్ఱె! శేర్" ఇత్యాద్యాచార్యవర్యోపదేశ
ధోరణీమనురుధ్య, "నాస్య విశ్వసితవ్య మల్పస్య జల్పిత మనన్త్యై
రాస్తికై" రిత్యాసమన్తాదుపదిశ్య, దిఙ్మాత్రేణ తత్త్వార్థః స్త్వావిష్క
రణీయ ఇత్యవధారయన్నిహ కిఞ్చిదుదఞ్చయితు ముదతిష్ఠే.

నతావదియమ్ప్రవృత్తి భ్రష్టడిమ్భస్యాస్యోత్పథముజ్జృమ్భ
మాణవైపరీత్యస్య పునస్సత్పథసఞ్చారణాయ సఞ్జాతేత్యేవంనామ కిమ
ప్యన్యథా శఙ్కనీయమ్;-సంవిద్మహాఏవహి సుచిరాద్వయం "కేవల
నాస్తికనై త్తిరుత్తలామ్, ఆస్తికనాస్తికనై ఒరునాళుమ్ తిరుత్త
వొణ్ణాతు" ఇత్యాద్యాచార్యదివ్యసూక్తీః, "అజ్ఞస్సుఖమారాధ్య
స్సుఖతరమారాధ్యతే విశేషజ్ఞః। జ్ఞానలవదుర్విదగ్ధం బ్రహ్మాపి నరం
నరఞ్జయతీ" త్యాద్యభియుక్తసుభాషితానిచ. ఇమమేవార్థముపాది

† శాఖానుగుణశోషాభావః-విరలుక్కుత్తక్క వీక్కమిల్లామై.

శన్ గాథాత్మనా—"నాత్తికరుమ్ నల్కాలైయిఱ నన్నెఱిశే రాత్తి కరుమ్, ఆత్తికనాత్తికరు మామివర్రై—ఓర్త్తునెఞ్జే!, మున్నవరుమ్ పిన్నవరుమ్ మూర్క్కరెన విట్టునదు, చ్చొన్నవర్రై నాళు న్దొడర్" ఇతి శ్రీమదుపదేశరత్నమాలాయామ్.

అథాస్తుపున స్తథైవ మదాశయో భవదాశయానురోధీ; కిమ హూ! భవతామప్యేతాదృశో భ్రమస్సమ్భవతి?, కుతః?;—

శ్లో॥ ప్రస్నాప్య సారమేయో మధ్యేగేహం నివేశ్యమానోఽపి ।
అహహ! స లాఙ్గూలాగ్రం ప్రచాల్యసహసాపలాయతే నకిము?॥

అతశ్చ నైతాదృశీ ప్రత్యాశాఽత్ర ఫలేగ్రహితా మంశతోఽ ప్యాటీకేతేత్యసంశయమిద మవధారణీయమ్.

శ్లో॥ గభీరగుణభాగ్గురు ప్రవణధీ దవిష్ఠాఽఽత్మనామ్
దురాగ్రహదురధ్వసు భ్రమణతః పరిశ్రామ్యతామ్ ।
శ్రమప్రశమ దిత్సయా సదుపదేశసారం సరః
ఖనాని సుపరిష్కృతే సరలసమ్ప్రదాయాధ్వని ॥ *

అయి! దూషణైకపరాయణప్రబన్ధప్రణయనప్రణయిన్! శిఖిచక్ర వర్తిన్!!, సమ్ప్రతిపన్నేఽత్ర సమయవిశేషే సముచితమిదముపస్థిత మతిచిరన్తనమేకంశ్లోక మవహితహృదయః కలయ కర్ణకుహరే;—

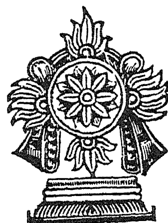
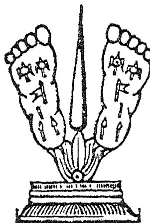
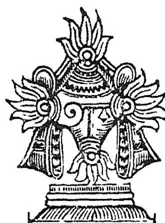
॥ శ్లో ॥ "మాత్సర్యంవినివార్య దూషణకృతోమాతుశ్చమీమాంసితే
వాత్సల్యే, జననీజనాత్తదధికం వాచాటకే దృశ్యతే ।
మధ్యేకృత్యతృణ మ్మలానిహరతే మాతా సశఙ్కం శిశోః
నిశ్శఙ్కం నిజజిహ్వయైవ హరతే నానామలన్దూషకః"॥ ఇతి.

ఇతి ;— శ్రీకాఞ్చీ-ప్రతివాదిభయఙ్కర,
☞ అణ్ణఙ్గరాచార్యః. (కులభ్రష్టముఖధ్వంసీ.)

శ్రియఃకాన్తాయనమః.

శ్రీమతేరామానుజాయ నమః.

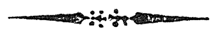

శ్రీమద్వరవరమునయే నమః.

శ్రీవాదిభీకరమహాగురవేనమః.

కులభ్రష్టముఖధ్వంసః.

శ్లో॥ వన్దేయ సన్తత మనన్త చిరన్తనశ్రు-
త్యన్తాన్తరీపగమవన్తమిమం నమన్తమ్ ।
విన్దే య ఇన్ధఇహ కాన్తవరోపయన్తు-
రన్తేవసత్త్వ మనపాయ మనన్తశాయీ ॥ ౧ ॥

కరిగిరి శిఖరకుటుమ్బ్యా నరహరి శిరసి స్ఫురన్మహాకుమ్భా ।
కమలాధరరసచుమ్బ్యా కలయతుకుశలంసతాంహృదాలమ్బ్యా ॥౨॥

లక్ష్మీర్మే వక్షసి పక్షిక్షితిపతికేతో ర్విలక్షణ క్షణభాక్ ।
మంక్షుప్రక్షిపతాన్మేఽనుక్షణమక్ష్ణోః క్షతక్షయం క్షేమమ్ ॥ ౩ ॥

ద్రవిడమహాగమాన్త మవలోకితవానిహ యః
స వకులభూషణాఖ్య ఉదితస్సకలైర్గురుభిః ।

అవకులభూషణేతి తమహం గతభీః కథయన్
అహహా! సతాంసదస్సుసతతంగణితఃప్రథమః ॥ ౪ ॥

ఆర్ద్రాపరాధిన మిహాత్మపదాశ్రితమ్మా మార్ద్రైః కృపారస
భరై రమితైః కటాక్షైః। సిఞ్చన్ముహు శ్శిశిరయ న్యతిసార్వ-
భౌమ ఆర్ద్రోదయం కలయతాన్నిజ మర్థగర్భమ్ ॥ ౫ ॥

విజయతామిహ లోకగురుస్స్వయం విజయతా మదసీయగభీరవాక్ ।
సభగవాన్నిగమాన్తగురుస్స్వయంసతిపథిప్రచచారయయాహృతః ॥ ౬ ॥

లోకార్యవర్యపదపఙ్కజచఞ్చరీక వేదాన్తసూరిమతిదాన్త-
ముదారవాచమ్ । అఞ్చామి సన్తతమనన్తశిరఃప్రణామైః,
కృన్తన్తి మాయిమద మాశు వచాంసి యస్య ॥ ౭ ॥

సజయతు వరవరమునిరాడ్యన్మన్త్రం ద్రావిడాగమారమ్భే ।
సంస్కృతవేదారమ్భే ప్రణవవదకుతోభయంహి జాగర్త్తి ॥ ౮ ॥

శ్రీమద్రామావరజయమినాం సన్నిధౌ కూరనాథా-
ఽభిఖ్యామ్బిభ్రద్దధదపిపురా చ్ఛాత్రవృత్తీరతృప్తః ।
భూయశ్శ్రీమద్వరవరమునేః పాదయో ర్వాదిభీకృ-
త్సంజ్ఞామ్బిభ్రద్వ్యతనుతగురుర్యస్తు తాన్తం స్తవాని ॥ ౯ ॥

ఆచార్యపాదపాదుద్వయ మభివన్ద్యాభినన్ద్య మార్యాణామ్ ।
సహసా రచయామి కులభ్రష్టముఖధ్వంస మిష్టమఖిలానామ్॥

అత్రావజ్ఞాం యేప్రథయేయుర్హతబుద్ధ్యానాభిజ్ఞాస్తేతాన్ప్రతి
నాయమ్మమ యత్నః । ఉత్పత్స్యన్తేహ్యాస్తికసంజ్ఞా బహు-
సంఖ్యాః పృథ్వ్యా పృథ్వ్యయజ్కాల కాలోఽపి నిరన్తః ॥ ౧౧ ॥

పరుషవచోవిసర్గ పరినిష్ఠిత దుష్టమతే !
మమనసమోఽస్తికశ్చిదితిమాస్తు మతిర్భవతః ।

అహమిహ కశ్చిదస్మి తవమూర్ధ్ని సమర్పయితుం
విపులపలాశబద్ధశిఖరం శిఖరాజ ! సఖే ! ॥౧౨॥

మమాపినగరే మహావిపణయోఽగ్రతో జాగ్రతి
క్రయేణసులభామషీ విపులకాకలా స్థాలికాః ।
కథాహవకుతూహలం తదపిమే నిసర్గోజ్జ్వలం
పటుత్వమపి నిస్తుల మ్పరమిహేష్యతా మ్పాణిదిక్ ॥౧౩॥

అస్మాకమాదార్య మతీవచిత్రం జగత్త్రయేపి ప్రథితమ్ప్రకామమ్ ।
యదేకదాత్రే శతదానబద్ధశ్రద్ధత్వ మస్మాసుపర మ్ప్రవృద్ధమ్ ॥౧౪॥

* ఇహఖలుజగతి సమ్ప్రతి "దణ్డోద్ధారీ సర్వోఽపి మృగయు" రితినీత్యా, మషీమణి లేఖనీకాకలాదిసాన్నిధ్యమాత్రత స్సర్వేప్యాత్మనా మభినవగ్రన్థరచనాపాటవ మవ్యాహతమభిమన్యమానాః ప్రథమ ఏవ పదే "తత్తుచ్ఛమ్, తదసత్, తదల్పజల్పితమ్" ఇత్యాది సోపాలమ్భమభిలిఖన్తో హన్త! గరీయసోప్యవధీరయన్తి వీతభీతిలజ్జాదికాః. ఇదన్తు బహుశో బహూనాం నైసర్గికీపరిపాటీతి నియతముత్పశ్యామః. ఏవఞ్చకాల ధార్మికై రుద్ఘుష్యతే;—"సామ్ప్రతమిహ ప్రబలీభవతి క్రమేణ పరిత్రుటితధర్మమర్మణి జనితజగజ్జడిమ్ని కలిహతకే, విలుప్తప్రాయేషుచసమయేషు వినష్టైవ జీవనాశమియం వ్యవస్థా; యదసకావేవ కర్తన్యాత్ర కర్తన్యాః, అస్యైవాత్రాధికారో నాపరస్య, అనేనైవేదమనుష్ఠేయం నేతరై రితీ" తి. అస్తుతావదేవమేతత్. ॥ ౧౫ ॥

శ్రీమదాచార్యవర్యైర్లోకాచార్యాదిభిః ప్రాచీనై రనుగృహీతేషు రహస్యవ్యాఖ్యానప్రబన్ధరత్నేష్వాదౌ సుస్పష్టమివ మఙ్గళనిబన్ధన విరహానిబన్ధనంకుగ్రన్థత్వమారోపయతికశ్చిద్వృథాజాతసార్వభౌమః. ౧౬

॥శ్లో॥ ప్రమాణన్యాయయుక్త్యాఖ్యై రస్త్రైశయంత్రైస్తదానసమ్।
ఘట్టయంల్లాక్షయా ముద్రాం విక్షిపామి సమన్తతః ॥౧౭॥

నను యదుక్తమ్—రహస్యత్రయాదౌ మఙ్గళవిధానవిప్రయోగ విలోకనాత్తస్య కుగ్రన్థత్వమశక్యపరిహారమిత్యాశయేన; — తత్రైవం వికల్పయామః; కిమ్పద్యరూపేణైవ గాథారూపేణైవవా మఙ్గళమాచరణీయమ్, ఉత వాక్యాత్మనాపీతి; ఆద్యే; తత్త్వపదవీ, రహస్యపదవీ, రహస్యసన్దేశవివరణాదిషు రహస్యేషు శ్రీమన్నిగమాన్తగురుభిర్మఙ్గళాఽననుష్ఠానాత్ప్రకృతదోషారోపణముభయత్రాఽవిశిష్టమ్. ద్వితీయేచ, తత్తథాస్యాత్. ॥౧౮॥ ననుచ తత్త్వపదవ్యామ్ప్రథమతః ప్రసాదపద ప్రయోగాత్, రహస్యపదవ్యాఞ్చాఽఽదావనాదిపదప్రయోగాత్, రహస్యసన్దేశవివరణోపక్రమేచ రహస్యపదప్రయోగాత్ కథఞ్చిన్మఙ్గళానుష్ఠానం తత్రతత్ర సూపపాదమేవేతిచేత్; తర్హ్యత్రాపి ప్రథమతో ముముక్షుపద ప్రయోగాత్ తత్పదస్యచ మహానన్దలక్షణమోక్షాపేక్షిబోధకత్వాదుక్తేః, మహానన్దప్రసఞ్జననిబన్ధనమఙ్గళానుష్ఠానమతివ్యక్తమతిసులభఞ్చాత్రేత్యనవద్యమ్. ॥౧౯॥

అథచేత్ – కేవలసాధారణముముక్షుపదప్రయోగాత్తతోఽపిన మఙ్గళానుష్ఠానసిద్ధిస్సువచేతి; తన్న నిరవద్యమ్;—అత్రహి ముముక్షుశబ్దేన “ముముక్షుర్వై శరణమహం ప్రపద్యే” ఇత్యాదిప్రసిద్ధముముక్షోరేవ వివక్షితత్వాత్. ॥౨౦॥ నచ కైవల్యార్థినామపి ముముక్షాఽక్షతేతి వాచ్యమ్; అపరపదార్థాన్వయయోగ్యతానుసారేణ వివక్షితవిశేషలాభోపపత్తేః. తథాహి; – నతావదయమ్ముముక్షుశబ్దస్స్వార్థకసన్నన్తతయా ఽధికారివిశేషేరూఢః, “గుప్తిజ్కిద్భ్యస్సన్” ఇత్యాదినా జుగుప్సాతితిక్షాచికిత్సామీమాంసాదిశబ్దేష్వేవ తద్వ్యుత్పాదనోపపత్తేః; కిన్తు, “ముచ్ ఌ–మోక్షణే” ఇత్యయంధాతుః “ధాతోః కర్మణస్సమానకర్తృకాదిచ్ఛాయాంవే” త్యనుశాసనబలాదిచ్ఛార్థకసన్నన్తతయా ఽత్రనిష్పన్నః. తథాచ, యత్కిఞ్చిద్విమోచనార్థిన

శ్శరణాగత్యనధికారితయా “శ్రీమతేనారాయణాయనమ” ఇత్యుత్తర వాక్యే కైఙ్కర్యప్రార్థనానురోధేన కైఙ్కర్యోపాయప్రార్థనాత్మికాయాః “ముముక్షుర్వై శరణమహం ప్రపద్యే” ఇతిపూర్వవాక్యోక్తశరణాగతేః కైఙ్కర్యహేతుభూతభగవత్ప్రాప్తిప్రతిబన్ధకసంసారవిమోచనేచ్ఛోరేవ పుంసస్స్వమ్యావితతయాచ ‘సంసారవిమోచనేచ్ఛావాన్ ముముక్షుపదార్థ’ ఇతి సమభివ్యాహారబలాదవశ్య మభ్యుపగన్తవ్యమ్; తథాచ తద్బలాదేవ ‘భగవత్ప్రాప్తికామతయా సంసారవిమోచనేచ్ఛావాంస్తదర్థ’ ఇతి స్పష్టమవగమ్యతే. నైఘణ్టుకైశ్చ “ముక్తిర్మోక్షో మహానన్ద” ఇత్యభిధానాత్ భగవత్ప్రాప్తిరూపమోక్షస్యైవ మహానన్దత్వౌచిత్యాత్ స్వరసతో ముముక్షుశబ్దో భగవత్ప్రాప్తికామనయా సంసారవిమోచనమేవాఽఽచష్ట ఇత్యస్మదాచార్యపాదరహస్యోపదేశరత్నసారః. ॥౨౦॥

అథస్యాత్ - “కుఱుకానీళావిఱుతికూడా వెన్నైయూళ్త్తి, చ్చిఱుకాపెరుకా అళవిలిన్బమ్” [తిరువాయ్మొళ్ళి, ౬-౯-౧౦.] ఇత్యనయా శ్రీపరాఙ్కుశదివ్యసూక్త్యా కైవల్యాఽనుభవస్యాపి మహానన్దత్వప్రతిపత్తిప్రాబల్యాత్ కేవలస్యాపి ముముక్షుత్వమక్షతమితి;—తచ్చ తుచ్ఛమ్; ‘ఆనన్దే మహత్త్వఞ్చేహ నిస్సమాభ్యధికత్వ’ మిత్యవశ్యపరిష్కరణీయతయా, తాదృశమహత్త్వవిశిష్టానన్దగన్ధస్యచ కేవలానాం స్వప్నేపి దుర్లభత్వాత్. ॥౨౧॥ నన్వేవంసతి, “ముముక్షువుక్కఱియవేణ్డు” మిత్యాదిప్రథమసూత్రవ్యాఖ్యాయామ్ - “ఆత్మప్రాప్తికామనుక్కుమ్ ముముక్షుత్వముణ్డేయాకిలుమ్” ఇతి శ్రీమత్సౌమ్యజామాతృసంయమీన్ద్రసార్వభౌమై రనుగృహీతాయాస్సూక్తేః కాగతిరితిచేత్? ఆచార్యపాదపాదామ్బుజపరిచర్యాపదవీయాంస్త్వం నవేత్సి తదర్థయాథార్థ్యమ్; ఉపపన్నః షడష్టౌమాసాః ప్రణిపతంశ్చపాద

మోరస్మాకం యద్యవిరతపరిచర్యైకపరాయణతాం ప్రాప్తా కాశయిష్య స్తర్హి తద్యథావదుపాదేక్ష్యామ. ॥ ౨౩ ॥

శ్లో॥ కఠినపదదీపికాయా స్తత్రత్యాయా యథావదవధానే॥
నైవైతాదృశశఙ్కా-కళఙ్కితస్త్వ న్తఇహ భవిష్యసి భోః! ॥-౨౪॥
[“‘‘ముముక్షుత్వముద్దేయాకిలుమ్’ఎన్ఱతు-‘ముముక్షుపదవాచ్య త్వమ్ శిలరభిప్రాయత్తాలే ఉద్దానపోఁలిలుమ్’ ఎన్ఱపడి; ఇల్లైయెన్ఱు కరుత్తు’’ ఇతి శ్రీమచ్ఛుద్ధసత్త్వమహాచార్య్య స్తత్త్వానుగృహీత మతా కవధేయమ్. ॥-౨౫॥]

అథ యదుపన్యస్తమ్ - కైవల్యార్థినామపి రహస్యత్రయ జ్ఞానావశ్యకత్వమవ్యాహతమిత్యాశయేన; తదపి మన్దమ్; తథాహి;— ‘‘ఓమిత్యేకాక్షరమ్బ్రహ్మ వ్యాహరన్మామనుస్మరన్’’ ఇత్యుక్తరీత్యా తేషామ్భగవదనన్యార్హశేషభూతాఽఽత్మానుభవస్యైవ పురుషార్థ తయా, తస్యచ భగవదుపాసనైకసాధనకతయా, ప్రణవస్యైవచైతత్స్వ రూపాదిత్రితయప్రకాశనపటీయస్త్వావ్యాహతే రీశ్వరోపాయోపేయత్వ ప్రతిపాదనపరాయణీభూతేతరరహస్యజ్ఞానాపేక్షా నతావదివక్షితా. నఖలు కోపి లఘీయసైవోపాయేనకార్యసాధనే సతిసుఖేనసమ్పన్నే, గరీ యాంస ముపాయమనుతిష్ఠాసేత్. ॥-౨౬॥

॥శ్లో॥ కాచైకకేనసులభం వస్త్విహ కోవాఽష్టభిర్జిఘృక్షేత।
సాధయస్తకుమారోప్యముమర్థమహోవదేదనాయాసమ్ ॥-౨౭॥

తథాచాత్ర ప్రణవేనైవ కేవలేన కేవలాభిమతకార్యనిష్పత్తి సమ్భవే, కిన్నుభో స్తేషాం రహస్యత్రయే జిజ్ఞాసాస్యాత్? ॥-౨౮॥
యదపి మైమాంసికపృషదాజ్యాధికరణన్యాయమవలమ్బ్య, సామాన్య శబ్దానాం విశేషేపర్యవసానంనామ - సామాన్యరూపేణవిశేషబోధన మేవేతి నిష్కృష్య,ముముక్షుశబ్దేన-సంసారనివృత్తిచ్ఛానత్త్వైవభగ

వత్కామిబోధనా న్నభగవన్నిర్దేశస్సిద్ధ్యతీతి చోదితమ్, తదప్య
సారమ్;—ముముక్షుపదస్య భగవత్ప్రాప్తికామనయా సంసారనివృత్తి
చ్ఛావత్యేవ పుంసి ముఖ్యవృత్తిరితి ప్రాక్కోశపాతాదిసామర్థ్యాదుప
పాదనాత్. అతశ్చాత్ర సామాన్యవిశేషన్యాయావతారప్రసక్తిరేవ
నలబ్ధావకాశేత్యుక్తమ్భవతి. ॥౨౯॥

యదపి - ‘ముముక్షుశబ్దస్య భగవత్కామిని లక్షణయా మఙ్గ
ళానుష్ఠానోపపాదనే, మేయజ్ఞేయాదిశబ్దానాం వ్యక్తివిశేషలాక్షణి
కానామ్మఙ్గళిక్యాపత్తిరిత్యాపాదనమ్; తదపీష్టాపత్త్యా సుపరిహారమే
వేత్యుపరమ్యతా మధికప్రసఙ్గాత్. ॥౩౦॥ యదపిచ - లక్షణాగ్రహా
నైయత్యేన మఙ్గళగ్రహానైయత్యా చ్ఛిష్యాణామశిక్షితత్వాపత్తిరితి;
తదప్యభిజ్ఞైరపహాస్యమ్;— మహామేధావినామపి శిష్యాణాం రహస్యప్ర
బన్ధేషు స్వాతన్త్ర్యతోఽనధికారితయా, నియమేనాచార్యోపదేశావశ్య
కత్వేన, తద్బలాదేవ తేషాం తచ్ఛిక్షాయా అప్యక్షతత్వాత్. ॥౩౧॥
యదపి - ముముక్షుశబ్దస్య సముదాయశక్త్యభావేన లక్షణానుపపత్తి
శ్చేత్యుక్తమ్; తదపి నసాధీయః;—ప్రకృతస్థలే లక్షణాయా ఏవాఽవివ
క్షణాత్, శక్త్యైవ భగవత్కామిబోధన సమ్భవాత్. ॥౩౨॥

ఇదమత్రావధేయమ్;—తాన్త్రికైస్తావత్తాత్పర్యానుపపత్తేరేవ
లక్షణాబీజత్వం వ్యవస్థాపితమ్. ప్రకృతేచ కేవలసాధారణఏవార్థే
ముముక్షుశబ్దశక్తిస్స్వచేతి యది పునరేతత్పారమార్థికంస్యాత్,
తర్హ్యతావత్యంశే తాత్పర్యానుపపత్తిగన్ధలేశస్యాప్యనవకాశా న్ము
ముక్షుశబ్దస్య భగవత్ప్రేప్సౌపుంసి లక్షణైవ దుర్నిరూపాస్యాత్;బీజాను
పపత్త్యా కార్యానిష్పత్తేస్సాంసిద్ధికత్వాత్. అతశ్చ ముముక్షుపదం
శక్త్యైవ భగవత్ప్రాప్తికామం బోధయితుమలమిత్యకామతోఽప్యఙ్గీకా
ర్యమ్. ॥౩౩॥ నను కేవలస్య రహస్యత్రయజ్ఞానావశ్యకతానుపపత్త్యా

త్మికాయా ఏవ తాత్పర్యానుపపత్తేరత్ర సౌలభ్యాత్సువచ్చైవ లక్షణేతి చేత్; హన్త! భోః! స్పష్టమావిష్కృతమ్భవతి భవతః కదాప్యనాఘ్రాతలవణకణికతా; అధునైవకిల భవానుదైరిర దాత్మానుబుభూషోరపి రహస్యత్రయజ్ఞానావశ్యకత్వాపేక్షితిమ్. ॥ ౩౪ ॥

॥శ్లో॥ కిన్ను జిహ్వాద్వితయ మ్ప్రజాపతిస్త్వన్ముఖే ప్రసూతేస్మ?।
పూర్వనిమేషప్రోక్తాం వాచమిదానీం యదన్యథాకురుషే॥౩౫॥

ఏతేన "నచధాతో" రిత్యాదికం దూరతోఽపహతమ్।
శక్త్యైవాఽభిమతార్థస్యోపస్థితే రుపపాదనాత్ ॥౩౬॥

అథ – 'ముముక్షుత్వఞ్చ మోక్షప్రాప్తికామత్వ' మిత్యేవోభాభ్యామప్యభిధాతవ్యమ్; కేవలస్యచ ముముక్షుత్వాభావే కైవల్యస్య మోక్షత్వమేవ నసంఘటేత; ఇష్టాపత్తౌచ, "స్వాత్మానుభూతిరితియాకిలముక్తిరుక్తా" ఇత్యాద్యాచార్యసూక్తిప్రకోపప్రతిబన్ధస్సుదుష్కరస్స్యాదితిచేత్; మైవమ్;— శేష శేషాశనాదినిత్యసూరినికేతనే శ్రీమతి వైకుణ్ఠే, ఆత్మానుబుభూషావసథభూతే కైవల్యపదేచ మోక్షపదప్రయోగో వ్యావహారికో నూనమక్షతఏవ; పరన్తు, ఉభయత్రచ మోక్షపదప్రవృత్తినిమిత్తమన్యదన్యత్. కైవల్యస్థలేతావ త్పునరావృత్తివిరహసహకృతసంసారవిమోకమాత్రం మోక్షపదప్రవృత్తినిమిత్తమ్; అన్యత్రతు, నిరుక్తమహత్త్వవిశిష్టానన్దోదర్కత్వాదిగర్భవిశేషణమధికన్దేయమిత్యేతావాన్విశేషః. బహుశస్తావదుత్తరనిరుక్తప్రవృత్తినిమిత్తక మోక్షకామమేవ కామమభిదధీత ముముక్షుశబ్ద ఇతితు రహస్యమ్. ॥౩౭॥ [నిరూపయిష్యతేచేదముపరిష్టాత్.]

నన్వేవంసతి ముముక్షుపదేన కేవలోపస్థితేరపి దుర్నిరోధత్వదార్ఢ్యాత్ ప్రాగుక్తదోష స్తదవస్థ ఏవేతిచేత్; అహో! ప్రయోగాభ్యన్తరః పూర్వపక్షః; భవాదృశైరనాఘ్రాతవివేకగన్ధలవలేశై రీదృశ

వాదాహవప్రపఞ్చనేన మహీయసీకిలభవిష్యతిసత్ప్రతిష్ఠా. హన్త!భోః! కోమలమతే! నిశమయతావదవదధదేతత్ ;—అత్రతాదాప్రయుక్తేన ముముక్షుశబ్దేన భగవత్ప్రాప్తికామోపస్థితిర్భవతినవా?. ("భవత్యేవ సా, పరన్తు కేవలోపస్థితిరప్యనుపదముత్పద్యమానా నప్రతిబన్ధసహేత్యేవఖల్వహమాశఙ్కే".)' అయిభోస్సైరిభడిమ్భ! కిమాలపసి?,హా?; ముముక్షుశబ్దేన పశ్చమానన్యథాసిద్ధాదీనామపి బోధోభవతిచేద్భవతు కామమ్, నవయమిహ తిర్యక్ఛిశయిషామహే, కిన్నశ్ఛిన్నంతావతా కిధయ. ఆచార్యైస్తావన్మహానన్దప్రేప్సు పురుషబుబోధయిషయా ముముక్షుశబ్దః ప్రథమతః ప్రాయోజి; తావతాచ మఙ్గళానుష్ఠాననివర్త్యాప్తిరవ్యాహతాభవతి; వివక్షితార్థవిరోధేనాఽవివక్షితార్థ శతోపస్థితావపితదుపేక్షానియతేరనిదమ్ప్రథమతయా కుతోఽత్ర న మఙ్గళసిద్ధిః.॥౩౭॥

ఇదన్త్వవధేహి;—సామ్ప్రదాయికేషు రహస్యగ్రన్థేషు సర్వత్ర ప్రయుజ్యమానా ముముక్షుశబ్దా భగవత్ప్రాప్తికామబోధన చటులతామేవ నియతమాటీకమానా దృశ్యన్తే. నఖలు భుఞ్జానేన సైన్ధవానయనార్థనియమితః కోపి భవదన్యస్తురగపోతమాజిహీర్షేత్."కథన్నుతత్?, సైన్ధవశబ్దేన తురగస్యాపిబోధోపస్థితేస్తమేవాఽఽహరాణే"తిచేత్, తర్హ్యుష్ణోష్ణానుపభుఞ్జానం నియన్తురుపహారాన్. ॥౩౮॥

ననుతథాపి "కేవలస్యముముక్షుత్వంనాస్తీ"తి శుద్ధసాత్త్వికోక్తిఃకథమివ సంజాఘటీతీతిచేత్ ;— అత్రేదంబోధ్యమ్; యథాఖలు పణ్డితవిద్వదాదిశబ్దా జ్ఞాతృవాచకా స్సాధారణజ్ఞానిషుచశక్తాఅపి, బహుశస్త్రిచతురశాస్త్రపరిచాయిష్వేవపురుషేషు (అన్యయోగవ్యవచ్ఛేదాత్మకతయా) ప్రయుజ్యమానాః ప్రసిద్ధ్యన్తి, తథైవాత్రాపి ముముక్షుశబ్దః కేవలేశక్తోపి, భగవత్ప్రేప్సుపురుషేష్వేవ బహుశస్తత్ప్రయోగపరిశీలనాత్, తద్బలేన కేవలేషు ముముక్షుత్వంనిషిద్ధ్యతఇతి నకిఞ్చి

దనుపపన్నమ్. అతఏవ శ్రీభక్తిసారమునీన్ద్రానుగృహీతే “తిరు
చ్చన్దవిరుత్తా” ఖ్యదివ్యప్రబన్ధే “కేడిల్ శీర్ వరత్తనాయ్” ఇత్యస్యా
మష్టోత్తరశతతమగాథాయామ్, “పీడతాన పోకమెయ్తి” ఇత్యేత
త్తృతీయచరణవాక్యవ్యాఖ్యాప్రకరణే శ్రీకృష్ణపాదైః “మోక్షమా
కిఱతు - సంసారనివృత్తిమాత్రమాతల్, ఒరుదేశవిశేషప్రాప్తియాత
లన్ఱు, కైఙ్కర్యభోగమెన్నై” ఇత్యనుగ్రాహి. ॥౮౦॥ నచాస్యాస్సూక్తేః
కైవల్యమోక్షత్వనిషేధతాత్పర్యంశఙ్క్యమ్; తథాసతి శ్రీవైకుణ్ఠాఖ్య
దేశవిశేషస్యాపి మోక్షత్వనిషేధతాత్పర్యమస్యా ఇత్యపిహిశఙ్కనీయం
స్యాత్. ॥౮౧॥ వస్తుతస్తు, భగవత్కైఙ్కర్యాపేక్షయా పురుషా
ర్థాన్తరాణామతినికృష్టత్వప్రచికటయిషయైవ కైవల్యమోక్షత్వనిషే
ధద్యోతకసూక్తేః కేవలేషుముముక్షుత్వనిషేధద్యోతకసూక్తేశ్చానుగ్ర
హణమాచార్యాణాం ప్రాచామిత్యన్తరఙ్గమ్. ॥౮౨॥

తస్మిన్నేవచ “తిరుచ్చన్దవిరుత్తా” ఖ్యదివ్యప్రబన్ధే, “నాళ్కళాకి
నాళ్కళ్ శెల్ల” ఇత్యస్యా ద్వాదశోత్తర శతతమగాథాయావ్యాఖ్యా
యాం శ్రీకృష్ణపాదైః, “భగవత్సమాశ్రయణత్తుక్కు క్కణ్డకాలమ్
వ్యర్థమాయ్ ప్పోకానిన్ఱతెన్ఱు మోక్షరుచియుడైయార్ నెఱుప్పర్
కళ్” ఇత్యనుగ్రహణాత్, తత్రచ భగవత్సమాశ్రయణకౌతుకినఏవ
పురుషస్య మోక్షరుచిమత్త్వలక్షణముముక్షుత్వావగమప్రౌవ్యాత్,
అన్యత్ర కేవలస్యాపి ముముక్షుత్వోక్తిః కైవల్యస్యాపిముక్తిత్వోక్తిశ్చ-
కేవలం సంసారనివృత్తికామనాపూర్వక నిత్యదేశవిశేషప్రేప్సామాత్రం
అపునరావృత్తి, ధ్వంసాప్రతియోగిత్వాదిలక్షణ నిత్యతామాత్రఞ్చాఽభి
సన్ధాయేతి వ్యక్తమవివాదఞ్చేద మాస్తికనిరూపకాణామ్. ॥౮౩॥

కిమ్బహునా ? ; —

“విషమధుబహిష్కుర్వన్ధీరోబహిర్విషయాత్మకం
పరిమితరస స్వాత్మప్రాప్తిప్రయాస పరాఙ్ముఖః ॥

నిరవధి మహానన్ద బ్రహ్మానుభూతి కుతూహలీ
జగతి భవితా కశ్చిద్దైవా జ్జహాసితసంసృతిః ॥"

ఇదం †రహస్యత్రయసారపద్యం యదాఽవదధ్యాచ్ఛిఖిరాజ ఏషః ।
తదాకుచోద్యానివిహాయసద్యఃప్రసన్నచిత్తోభవితా ప్రకామమ్॥౪౪॥
అన్యచ్చేదమిహాఽఽవశ్యక మభిధిత్సితమ్; "భగవత్కృపయా లబ్ధా
స్థిరత్వాది దోషదర్శనేన ఐశ్వర్యకైవల్యవిరక్తిస్య ముముక్షాహాపో
పాయాధికారో జాయతఇత్యుక్తమ్భవతీ"తి తత్రత్యాకేషాఞ్చిద్వ్యా
ఖ్యానపఙ్క్తి రప్యత్రావధేయేతి. "ముముక్షోస్స్వస్య భగవత్కైఙ్క
ర్య వ్యతిరిక్త పురుషార్థాపేక్షాభావా"దితి ప్రకరణాన్తరపరిదృశ్య
మానా సారప్రకాశికోక్తిః కిన్నురాజకవిస్థపత్నీపాతిత్రత్యనయేన భగ
వత్కైఙ్కర్యవ్యతిరిక్తపురుషార్థాపేక్షిణా ముముముక్షుత్వమనాయా
సతోనసాధయితుమలమ్? ॥౪౫॥ అతఏవ తాత్పర్యదీపికాకృతశ్చ –
అవిచ్ఛిన్నభగవదనుభవప్రతిబన్ధకసంసారనివృత్తీచ్ఛావత్త్వ మ్ముముక్షు
పదశక్యతావచ్ఛేదకత్వేన నిరణైషురితి కృతమ్బల్లవితేన. ॥౪౬॥
అథ యదుక్తమ్ – "నన్వి" త్యాదినా, "కైవల్యసాధారణస్య
ధాతో మఙ్గళత్వాయోగా" దిత్యన్తేన; తదప్యసమఞ్జసమ్; ధాతు
గర్భలక్షణాయా ఏవాత్రానపేక్షణాత్. అథాస్తువా తస్యాః కథ
ఞ్చిదిహాపేక్షితత్వమ్; తావతా తాత! కిన్తేచ్ఛిన్నమ్?; అథన్క్స్తేశ్చ
సర్వత్ర వక్తృవివక్షాధీనత్వయోగాత్, "ప్రకృతేహ్యయం 'ముచ్ఞ్'
ధాతుర్భగవత్ప్రాప్తిమ్బోధయతు"ఇతి వక్తృవివక్షాయామక్షతా
యామ్, నతావదిహ బలీయాన్విధిరపి తిర్యక్ఛయితుమలమ్. ॥౪౭॥
॥శ్లో॥ మఙ్గళకిరణోద్దేశా న్మఙ్గళధాతుప్రయోగ ఇత్యుక్తే ।
నాఙ్కురతి కాపిశఙ్కా, మఙ్గళసిద్ధే ర్విపక్షయావక్తుః ॥౪౮॥

† ముముక్షుత్వాధికారావసానేకారికేత్యనుసన్ధేయమ్.

యది వక్తృవివక్షాయాః ప్రాబల్యంనాభ్యుపేయతే ? ।
తదా కుత్రాపిచగ్రన్థే మఙ్గళం నైవసేత్స్యతి ॥ ౪౯ ॥

† 'అఇతి భగవతో నారాయణస్యాఽభిధానం
ప్రథమ మభిదధానై నాఽదధే కిన్నుభద్రమ్ ?' ।
ఇతి యదిహ పురాణైర్వాఙ్క్రియాభాష్య టీకా-
విరచయితృభిరుక్త స్తద్ధ్వ వేద్వ్యర్థమేవ॥౫౦॥ [తథాహి;]

"అకారో బ్రహ్మవిష్ణ్వీశకమఠేష్వఙ్గణే రణే ।
గౌరవేఽన్తఃపురే హేతౌ భూషణేఽఙ్ఘ్రివుమేజ్యయోః ॥"
ఇత్యకారస్య కోశేషు నానార్థానాముదీరణాత్ ।
కూర్మరుద్రాదిసాధారణాఽకారస్య ప్రయోగతః ॥ ౫౧ ॥
కథమ్మఙ్గళసిద్ధిస్స్యాదితి శఙ్కాఽఙ్కురేన్న కిమ్ ? ।
భవాదృశాన్తు మునలపల్లవోపమధీమతామ్ ॥ ౫౨ ॥
తస్మాద్యథాకథఞ్చి చ్ఛబ్దాదథవాఽర్థతో ఽభిధాతవ్యా ।
మఙ్గళసిద్ధ్యుపపత్తి స్సైసాప్రాచీనసమ్మతా సరణిః ॥ ౫౩ ॥

అయిభోః ? కుశాగ్రబుద్ధే ! కస్మాత్పునరాచార్యా దీదృశాన్వి శేషార్థాన్ ఉపలేభిషే!, యదీదృశానభేద్యానాక్షేపానుద్భావయన్ ఉద్ఘాటయస్యాత్మనః ప్రజ్ఞావైభవమ్. ॥౫౪॥ అయి! తటస్థాః!!, భవద్భిరేవ విమృశ్యతామేతత్, ముముక్షుశబ్దేన భగవత్ప్రాప్తికామోపస్థితావపి కేవలస్యాప్యనుపదముపస్థితేః కథమత్రమఙ్గళసిద్ధిరిత్యవిచారితరమణీయ మయమాక్షిపతి దురాగ్రహీ; అహహ! కింకథయామః కింకలయామః కంవాశపామః కుత్రపతామః కుత్రపలాయామః?, అన్యాదృశీ

---

† "అ ఇతి భగవతోనారాయణస్య ప్రథమాభిధానం భగవతోవాచకమకారం ప్రయుఞ్జానేన కింనామ మఙ్గళం నకృతమ్" ఇతి అభియుక్తోక్తంవాక్యమత్రాఽనుసన్ధేయమ్. ఏతచ్ఛ్రుతప్రకాశికా యామాదావుదాహృతమ్.

ఖల్వస్యాఽభిజ్ఞానధోరణీ!. ఇదమ్పునరద్యాఽస్మాక మనుయుయుక్షితమ్; యన్నియతమామ్నాయాదౌ మాఙ్గళికతయాఽనుసన్ధీయమానస్య హరి శబ్దస్య, "హరిర్యమాకానిలేన్ద్రచన్ద్రార్కవిష్ణుసింహాంశువాజిషు। శుకాహికపిభేకేషు కపిలే చ త్రిషు" ఇత్యాదికోశపాఠబలాత్ యమాదిరౌద్రదేవతాన్తరాణాం భేకాఽఽశీవిషకేసర్యాదిక్షుద్రభయ ఙ్కరజన్తూనాఞ్చ వాచకతావగమద్రౌవ్యాత్ "కథమాదితఏవాఽమాఙ్గళి కమనుసన్ధాన మాతన్యత" ఇత్యయమభిజ్ఞమ్మన్యో నాక్షిపతీతి. ॥ ౫౫॥

॥శ్లో॥ అథవా నచిరాదేవహ్యాయమ్ప్రసఙ్గోప్యుదేష్యతి స్పష్టమ్ ।
'ఉపవిశ్యైవహి శయ్యో' త్యాచక్షతఏవఖలుజనాస్సర్వే ॥౫౬॥

యదప్యథోక్తమ్ – "నరకాదపి క్రూరత్వంహి కైవల్యస్య భ వద్భిరభ్యుపగమ్యత" ఇతి; తత్రైవం వయమనుయుఞ్జ్మహే; "కిన్ను భవాన్ కైవల్యస్యాపరమపురుషార్థత్వమభ్యుపైతి?."—"ఆమ్."— అపితథా?, హుమ్, సాధుసాధు!, "ఏడునిల త్తిలిడువతోమున్నమ్ వన్దు" ఇత్యాదిశ్రీవిష్ణుచిత్తసూక్తిరత్నాక్షరాణ్యపి కిన్తవకర్ణమూలే ననిపతితాని?.— ("నైవనిపతితాని."—) అః!యుజ్యతఏవ సుత రామిదన్తే.॥ ౫౭॥

॥శ్లో॥ నరకవిశామపిపుంసాం పశ్చాద్భాగ్యేన భగవదాప్తిస్స్యాత్ ।
నహిఖలు కేవలడిమ్భస్సపదంహిత్వా క్షమస్తతోగన్తుమ్॥౫౮॥

"స్వాత్మానుభూతిరితి యాకిలముక్తిరుక్తా
సర్వాన్తదూషజలజోషమహం జుషేయ" ।
అన్వగ్రహీదితి సకూరకులాధినాథో–
ప్యస్యాఽఽశయఃకఇతి పృచ్ఛ గురూనుదారాన్ ॥ ౫౯ ॥

యదపిచ తదనుప్రోక్తం 'నచే' త్యుపక్రమ్య తదపిపరిహాస్యమ్ ।
వరవరమునిటీకోక్తేః ప్రాగేవయతః ప్రకాశితోఽర్థఇహ॥ ౬౦ ॥

'నచతద్భాష్య' ఇత్యాది మానాభావాన్తకం వచః ।
ఏతావద్భిః ప్రబన్ధార్థైః ప్రతిపేదే పరాస్తతామ్॥ ౬౧ ॥
అథ 'నన్వి' త్యుపక్రమ్య యత్ప్రసఞ్జితమఞ్జసా ।
తదనర్థమిహాఽద్యేతి తత్రాస్మాభిర్విరమ్యతే ॥ ౬౨ ॥
కైవల్యేమోక్షశబ్దస్య ప్రయోగః కిన్నిబన్ధనః ।
ఇత్యుపక్రాన్తచర్చాయా ఈరితైవసమాహితిః ॥ ౬౩ ॥

యదప్యథోక్తమ్ — "భవదభిమతకైవల్యస్య శశశృఙ్గసోదరత్వాచ్చ వక్ష్యత" ఇతి; తత్ర కిఞ్చిదభిదధ్మహే;—

॥ శ్లో ॥ శిరఃకేశపుఞ్జే వటుఃకోపిలబ్ధ్వా తిలఙ్కిఞ్చిదుచ్చై
రలఙ్కిఞ్చన్తయర్వసన్ । గతిమ్ప్రాపయామ్ప్రాజ్ఞతి –
భ్రంశవానప్యసౌ తామవాప్స్య త్యుషఃపాకజన్మా ॥౬౪॥

*అత్ర నిమన్త్రితవటోర్వేదీశాయినః కస్యచిద్వైతిహ్యమనుసన్ధేయమ్. *

॥శ్లో॥ సప్తసుజన్మసు తప్తతపాఅప్యస్త్వదుపాశ్రిత
మక్షతపక్షమ్ । చాలయితుంనచ బాలమతిస్త్వం
శక్తిమవాప్స్యసెధిక్తవబుద్ధిమ్ ॥ ౬౫ ॥

హేమాద్ర్యుపాత్తవచనస్తథా జయాఽభిఖ్యసంహితావచనః ।
నిష్కృష్టమర్థతత్త్వం కుదృష్టిమదకర్శనే స్ఫుటంలిఖితమ్॥ ౬౬ ॥
అత్రాధికరణగభాష్యా ద్విరోధలేశోఽపి నైవ నో భవితా ।
ప్రత్యుత తదానుకూల్యమ్పరమాథత్తే ఽత్ర హేతురుక్తిఃప్రాక్ ॥ ౬౭ ॥

యదప్యథోక్తమ్—"అతో భగవన్నిర్దేశాఽభావాన్నమఙ్గళసిద్ధి" రితి; తదప్యసిద్ధమ్; ప్రాగుక్తయుక్తిప్రమాణపుఞ్జై రాదౌ మహానన్దాఽభిధాయిశబ్దగర్భశబ్ద ప్రయోగసద్భావస్థాపనాత్, "ఆనన్దో బ్రహ్మేతి వ్యజానా" దిత్యాద్యుపనిషదనురోధేన మహానన్దశబ్దస్య పరబ్రహ్మపర్యాయత్వాభ్యుపగమావశ్యకత్వాత్ తద్ద్వారా భగవన్నిర్దేశ

సమ్భవోపపత్తేః. ॥౬౮॥ యదపి 'భగవన్నిగ్రహహేతుభూత కిర్మత్వ మఘత్వ' మిత్యఘలక్షణాత్, ఆదావఘశబ్దప్రయోగేపి మఙ్గళసిద్ధిః కుతోనసువచేతి ప్రతిబన్దితయోక్తమ్; తదపి కామమపహాస్యమ్; —

శ్లో॥ ప్రకృత్యైవాఽఘశబ్దేనాఽమఙ్గళార్థస్య బోధనాత్ ।
ప్రతిబన్ద్యానురూప్యన్తు ప్రకామమిహ దుర్వచమ్ ॥ ౬౯ ॥
శాస్త్రజ్ఞైః ప్రతిబన్దే రనుత్తరత్వాఞ్చ తత్రతత్రోక్తమ్ ।
అశ్రుతశాస్త్రగన్ధైః ప్రతిపద్యేథాః కిథన్నుభోస్త్వమిదమ్?॥౭౦॥
వస్తుతస్త్వఘశబ్దస్య ప్రయోగోపి నదుష్యతి ।
అకారస్య హరేర్నామ్నః ప్రాథమ్యేన ప్రబోధనాత్ ॥ ౭౧॥
తతో "ముముక్షునిర్దేశా" దిత్యారభ్య యదీరితమ్ ।
వృథాఽధికప్రసఙ్గస్తే తత్సర్వమితి నిశ్చితమ్ ॥ ౭౨ ॥
కిమధికవచోవిసర్గే మఙ్గళసిద్ధిర్ధ్రువాఽత్ర నిర్వ్యూఢా ।
యోవాఽత్రానుపపత్తిం కిథయితుమీష్టే సవక్తు పురతోమే ॥ ౭౩ ॥
ఏతేన "ననుమఙ్గళాదీని"త్యారభ్యోపన్యస్తమపి సుదూరతోనిరస్తమ్.

॥శ్లో॥ ఆదిమధ్యావసానేషు మఙ్గళాన్యుక్షతాని యత్ ।
తద్వ్యాప్మాకికుచోద్యానా మవకాశోఽత్ర దుర్లభః ॥ ౭౪ ॥

అథ యదుక్తమ్—"ముముక్షుప్పడియవేణ్డుమ్ రహస్యమ్ మూన్ఱు" ఇత్యనేన ప్రాథమికసూత్రేణ వస్తునిర్దేశరూపమ్మఙ్గళమపి నాచరితమ్భవతీతి; తదపి దుర్నిరూపమ్; తథాహి; — సత్యమేవతత్ యదుత శ్రుతప్రకాశికాసూక్త్యనుగుణ్యేన ప్రబన్ధప్రధానప్రతిపాద్య వస్తునోనిర్దేశస్య వస్తునిర్దేశరూపమఙ్గళత్వాభిధానమ్; సులభైవ చాఽత్రతాదృశమఙ్గళానుష్ఠితిః. నను కథం స్వరూపోపాయపురుషార్థా నామేవ ప్రబన్ధప్రధానప్రతిపాద్యత్వప్రతిపత్తేః, ప్రథమతో రహస్యత్ర యస్య ముముక్షుజ్ఞాతవ్యత్వప్రతిసన్ధానేన ప్రధానవస్తునిర్దేశస్సిద్ధ్యతీతి

చేత్; సత్యమ్, భ్రష్ట! కర్ణే కలయ తావదేతదవహితహృదయః. "ఇవ నుక్కు అవశ్యమ్ జ్ఞాతవ్యమాయుళ్ళతు స్వరూపోపాయపురుషార్థజ్ఞ ళాకై యాలుమ్" ఇత్యనయా శ్రీమత్సున్దరజామాతృసంయమీన్ద్రసార్వ భౌమదివ్యసూక్త్యా స్వరూపోపాయపుమర్థానా మవగన్తవ్యత్వావగ మేపి, "అవఱ్ఱై ఇన్దరహస్యత్రయ ముళ్ళపడి ప్రతిపాదిక్కై యాలుమ్ రహస్యత్రయముమే అఱియవేణ్డువతెన్నై" ఇత్యాదితదుత్తరానుగృహీత సూక్త్యా తేషాం రహస్యత్రయజ్ఞానమన్తరా దురవగమత్వాదార్థాద్ర హస్యత్రయార్థవివరణమేవ ప్రబన్ధస్య ప్రధానప్రతిపాద్యమధ్య వసీయతే. తథాచ రహస్యత్రయార్థవివరణోపక్రమనిదానబోధన విధానవిరహనిబన్ధనన్యూనతానిరసనౌపయికతయా "ముముక్షువుక్కు అఱి యవేణ్డుమ్ రహస్యమ్మూన్ఱు" ఇతి - రహస్యత్రయస్య ముముక్ష్వవశ్య జ్ఞాతవ్యత్వప్రతిజ్ఞానముఖేన వస్తునిర్దేశో విహితఇతి సర్వతోభ ద్రమ్.॥ ౭౫॥

॥శ్లో॥ స్వరూపాదిత్రయజ్ఞానాఽఽవశ్యకత్వోపపాదనాత్ ।
తదేవ గ్రన్థముఖ్యార్థ ఇతి భోః! కిన్న మన్యసే? ॥ ౭౬ ॥
రహస్యత్రితయీయార్థవ్యాఖ్యోపక్రమకారణమ్।
నిరురూపయిషూణాన్తన్నిరూపణమితి స్థితమ్॥ ౭౭॥

ఇదన్తు బోధ్యమ్; మేఘసన్దేశవ్యాఖ్యానాదౌ "కావ్యాదౌ యక్షస్య గిరినివాసరూపం వస్తు నిర్దిశతీ"తి; నైషధకావ్యవ్యాఖ్యానాదౌ "కథానాయకస్య రాజ్ఞో నలస్యభూతిలక్షణమ్పరమమఙ్గళం వస్తునిర్దిశతీ" తిచమల్లినాథేనాఽభిధానాత్ మహాపురుషవిశేషనామభూమాదిసఙ్కీర్తన స్యాప్యత్యన్తమాఙ్గళికత్వప్రతీతేః, అత్రచ ప్రథమతో ముముక్షునామ సఙ్కీర్తనాత్ ముముక్షోశ్చ పురుషస్యాఽనవధికోత్కర్షశాలిత్వప్రసి ద్ధేర్మహదేవాఽనుష్ఠితమ్భవతిమఙ్గళమితి. ॥౭౮॥ ముముక్షుప్రభావశ్చ శ్రీమచ్ఛఠకోపమునిభిః తిరువిరుత్తాఖ్య దివ్యప్రబన్ధే —

"వేతనై వేణ్ పురినూలనై విణ్ణోర్ పరవనిన్ద
నాతనై ఞాలమ్ విழுங్గుమనాతనై - ఞాలమ్ తత్తుమ్
పాతనై ప్పాఱ్కడల్ పామ్బణై మేల్ పళ్ళికొణ్డరుళుమ్
శీతనైయే తొழுవార్ విణ్ణుళారిలుమ్ శీరియరే." [పా-౭౯.]

ఇత్యనయా గాథయా ఉత్కర్షస్య సమన్వయగ్రాహి. ఏవన్నామ అనన్తగరుడ విష్వక్సేనాదిభ్యోఽప్యుత్తమతమాఽనుభావశాల్యధికారి విశేషవాచినః పదస్య ప్రథమతః ప్రయోగమవేక్షమాణోఽప్యన్యథాన్యథైవ కిమపికిమపి కుచోద్యముద్భావయన్నయ ముపశిపాకశిఖరాజః కథమివ నజిహ్రేతీతి పరమిదమస్మాకమాశ్చర్యస్థానమ్. ॥౭౯॥

॥శ్లో॥ యత్కిల ముముక్షుశబ్దస్త్వాత్మానుబుభూషువాచకోపీతి ।
ఆశయ్య దోషకథనం తచ్ఛ్రపాగేవ ఖణ్డితం విశదమ్॥ ౮౦ ॥
"సమాప్తిదర్శనాదత్రే" త్యుపక్రమ్య యదీరితమ్ ।
తదష్టయోజనాదూరే సముత్సారితమఞ్జసా ॥౮౧॥
గ్రన్థాదావేవ భద్రస్యాఽనిద్రస్యాఽత్రోపపాదనాత్ ।
భవాన్తరీయతాశఙ్కా కిమర్థన్తస్య తన్యతే? ॥౮౨॥
'దిపికాదినకర్యాది గ్రన్థాభ్యాసోపి మయ్యలమ్' ।
ఇతిజ్ఞాపయితుం కింభోః! జిమ్భ! స్వైరమ్ప్రజల్పసి ? ॥౮౩॥

అథేదమవధేయమ్;—అత్రతావదాదౌ ప్రయుక్తేన ముముక్షుశబ్దేన మఙ్గళసిద్ధ్యనుపలమ్భేపి నకాపిహానిః. అత్రచ బహూనేవ హేతూనుపన్యసితు మీశ్మహే. తత్రాఽయమాద్యః; అస్మదీయ పూర్వాచార్యాణాన్తావ ద్యత్కిఞ్చిదుదన్తచీటీ విలేఖనోపక్రమేపి "ఆழ்వార్ తిరువడికళే శరణమ్, ఎమ్పెరుమానార్ తిరువడికళే శరణమ్" ఇత్యనయోర్వాక్యరత్నయో ర్నియమేన విలేఖనం సామ్ప్రదాయిక మ్ప్రథతే. పరమీదృశసమ్ప్రదాయార్థప్రకాశకరహస్యగ్రన్థవిలేఖ

నావసరేషు కథన్నునామ తన్మఙ్గళవాక్యద్వయముజ్జిహాసేయుః?. అల్ప జ్ఞా, అతిపామరా నాస్తికశిరోమణయోపిఖల్వద్యాపి 'శ్రీమతేరామాను జాయ నమ' ఇత్యవిలిఖ్య కిమపి నలేఖితుముపక్రమన్తే. తథాచ తావ తైవ ప్రబలతమమఙ్గళానుష్ఠానసిద్ధేః కిమాదృశైః ప్రయాసైరస్మాకమ ఫలేగ్రహిభిరనావశ్యకైరిత్యవధేహి. ॥౨౪॥ అద్యాపి తాదృశవాక్య ద్వయవిశిష్టవేషేణైవ రహస్యప్రబన్ధాద్యుపదేశాఽనుసన్ధానాదికమస్మా దృశామాస్తికాగ్రణీనా మవ్యాహతమనువర్తమాన మవలోక్యతే.॥౨౫॥ తహీఽ కిమిత్యేతద్వాక్యద్వయం శ్రీమత్సౌమ్యజామాతృసంయమీన్ద్రై ర్నవ్యాఖ్యాతమిత్యాక్షిపన్తః కేచిత్-శ్రీమద్వేదాన్తగురువిరచితా ఽధికరణసారావళీప్రథమపద్యవ్యాఖ్యావిరహనిమిత్తాఽనుయోగ సమ్మా ర్జన్యా సుదూరతస్సముత్సారితాః. ॥౨౬॥

॥శ్లో॥ యస్యాస్సూక్తే స్పష్టమర్థావబోధః ప్రఖ్యాతస్స్యా
త్తద్వివృత్యా ఫలఙ్కిమ్?। ఇత్యాచార్యైరాశయాన్తై
స్తదర్థవ్యాచిఖ్యాసా నోద్ధృతేత్యేవ తత్త్వమ్ ॥౨౭॥

అత్రకేచిదార్యవృద్ధాః;—యథాఖలు గదాధరభట్టాచార్యాది విరచితేషువాదగ్రన్థేష్వాదిగ్రన్థేక్వచిన్నిబద్ధేనైవమఙ్గళేన అననుష్ఠితమఙ్గళా నామపి గ్రన్థాన్తరాణా మ్మఙ్గళనిబన్ధనవిరహనిబన్ధనన్యూనతాపరిహారఃపణ్డి తపరిబృఢైః ప్రపఞ్చితః, తథైవ శ్రీమల్లోకాచార్యైరనుగృహీతేష్వష్టా దశసు రహస్యప్రబన్ధేష్వాదౌ ప్రబన్ధే పరికలితేనైవ మఙ్గళేన చారితా ర్థ్యమ్భవతి. అథ కస్యపునః ప్రబన్ధస్య ప్రాథమ్యం సామ్ప్రదాయిక మితిచేత్; "శ్రియఃపతిప్పడి" ప్రబన్ధస్యైవ తత్సామ్ప్రదాయికమవగ మ్యతే; తత్రచాఽఽదౌ "శ్రియఃపతియాయ్ సర్వస్వామియాయిరు న్దుళ్ళ సర్వేశ్వరను డైయ" ఇత్యనుగ్రహోత్సమఙ్గళత్వమస్యాఽవ్యాహత మేవేతి ధీధురాగ్రహిజల్పాన్. అథ "యాదృచ్ఛికప్పడి" ప్రబన్ధస్యైవ

ప్రాథమ్యంసాంప్రదాయికమితి కేషాఞ్చిత్, "పరన్దపడి" ప్రబన్ధస్యైవ ప్రాథమ్యంసాంప్రదాయికమితి కేషాఞ్చిచ్చాఽఽశయేఽపి నకశ్చిద్వ్యాఘాతః, "యాదృచ్ఛికప్పడి" ప్రబన్ధాదౌ "యాదృచ్ఛికభగవత్కటాక్షత్తాలే" ఇతి, "పరన్దపడి" ప్రబన్ధాదౌ "నిత్యోనిత్యానామ్" ఇతిచ ఉపక్రమాత్త్రాపి సమఙ్గళత్వసమర్థనసామర్థ్యానపాయాదితి.॥౮౮॥

అన్యచ్ఛేదమవధీయతామ్; అస్మత్పూర్వాచార్యాః శ్రీమత్కృష్ణపాద లోకాచార్యవరయోగిప్రభృతయో నకుత్రాపికృత్యే స్వాతన్త్ర్యేణాఽధికుర్యురిత్యేతత్సర్వనిర్వివాదమ్. అత ఏవ భూయశః ప్రబన్ధానుగ్రహేపి పర మభైషుః. అథ యేపునః ప్రబన్ధాస్తైరనుగృహీతా ఇతీదానీమస్మాభిరనుసన్ధీయన్తే, న తేషు వస్తుతస్తేషాం కర్తృత్వాభిసన్ధిః, అపితు - తదాచార్యైరుపదిష్టాని రహస్యార్థరత్నాన్యస్మాదృశాం సత్సంప్రదాయసారతత్త్వబుభుత్సూనామనుగ్రహణాయ తాళపత్త్రేషు విలిఖ్య ప్రబన్ధీకరణమాత్రం తదాయత్తమితితు రహస్యమ్. అతశ్చ పరాధీనప్రబన్ధేషు తేషాంస్వాతన్త్ర్యతః కస్యాశ్చిద్గాథాయాః పద్యస్యవా ఽనుప్రవేశః కథన్నామ హృదయఙ్గమస్స్యాత్?. ॥౮౯॥ అత ఏవ షట్సహస్రికాభిఖ్యద్రమిడోపనిషత్ప్రథమభాష్యే శ్రీమత్కురుకాధినాథగురుభిః, నవసహస్రికాయాం శ్రీమద్వేదాన్తియతిపతిభిః, ఏవమన్యైశ్చకైశ్చిదన్యత్రచ నస్వాతన్త్ర్యతః కిమపిమఙ్గళ మనుష్ఠితమాలక్ష్యతే. ॥౯౦॥ అయమత్రవిశేషః;—షట్సహస్రికాయాన్తావదాదౌ "అప్రాకృతస్వాసాధారణదివ్యరూప భూషణాయుధమహిషీపరిజనస్థానవిశిష్టనాయ్ " ఇత్యుపక్రమాద్యద్యప్యత్ర మఙ్గళానుష్ఠానముపపాదయితుంశక్యతే, తథాపి నవసహస్రికాయామ్- "ఇన్దజగత్తిల్" ఇత్యుపక్రమాన్నకథఞ్చిదపి తత్సూపపాదమితి. ॥౯౧॥

॥శ్లో॥ నవసాహస్ర్యాస్స్యచ్ఛే త్కుగ్రన్థత్వం కులీనధీసిద్ధమ్ ।
లోకాచార్యకృతీనామపిసిధ్యేత్తుతన్నమేవిషాద ఇహ॥ ౯౨ ॥

‘భట్టారకప్రభృతిదేశికవైరిణాం నః కింస్యాదనేనవచసే’తియది
త్వమాత్థ ? । హాహా! సఖే! విదితఏవ తవాఽభిమానః శ్రీ
యామునేయగురుసూక్తిషు వర్ధమానః ॥ ౯౩ ॥
గీతార్థసఙ్గ్రహకృతౌ ధురి యామునేయైః నో మఙ్గళంకృత
మితిప్రతిబుధ్యసేచేత్? । ‘కుగ్రన్థతా కథమిహాపినసేత్స్యతీ’తి
క్షిప్రం యతః కథయితు వ్యభవితాసి సజ్జః ॥ ౯౪ ॥
రామాయణాదిషు మహత్సు పురాణరత్నేఽప్యాలక్ష్యతే కిమివ
మఙ్గళపద్యమాదౌ? । కిన్త్వాని నైవతవ దృగ్విషయత్వమాపుః ?
ధిగ్ధిగ్గగస్య తవ బుద్ధి మతీవ ముగ్ధామ్ ॥ ౯౫ ॥

యద్యపి— “ఏవమనేనశ్లోకేన శాస్త్రార్థస్సఙ్గృహీతః” ఇత్య
నయా శ్రీమన్నిగమాన్త మహాదేశికీయగీతార్థసఙ్గ్రహరక్షాసూక్త్యా
గీతార్థసఙ్గ్రహే వస్తునిర్దేశరూపమఙ్గళ మనుష్ఠితమస్త్యేవేత్యభ్యు
పేయమ్భవతా, తథాపి నవసహస్రికాయాః కథఞ్చిదపి సమఙ్గళత్వసమర్థ
నాఽయోగాత్ గృహీతశిఖఏవభవతి శిఖిరాజఇతి ధ్యేయమ్. ॥౯౬॥

‘జన్మాన్తరకృతస్యాఽఽద్యే’ త్యారభ్య యదుదీరితమ్ ।
ఏతావతా పరాస్తం తత్ప్రబన్ధేనేతి గృహ్యతామ్ ॥ ౯౭ ॥
“కుగ్రన్థత్వపరీహార” ఇత్యారభ్య యదీరితమ్ ।
తదప్యజ్ఞానమాహాత్మ్యప్రయుక్తవచనం స్మృతమ్ ॥ ౯౮ ॥
ప్రబన్ధస్యతు కస్యాపి మఙ్గళాభావమూలకమ్ ।
కుగ్రన్థత్వమస్తీతిచేత్ కింవిధాతుంక్షమోభవాన్? ॥౯౯॥

అథ యదుక్తమ్—“లోకసఙ్గ్రహణాయైవ సర్వజ్ఞైర్నేతి వాది
నామ్ । కార్యశ్చశిష్యశిక్షాయై మఙ్గళస్యనిబన్ధన” మితి; తదప్యపహాస్య
మతితరామ్. ॥౧౦౦॥ తథాహి;—

॥శ్లో॥ నైవక్రియాఽనుష్ఠితిగోచరా నాక్ రాగాత్తకార్యేషునదర్శనీయా।
తథానచేద్యోజన మప్యవశ్యం సదా విధేయం జనసఙ్గ్రహాయ ॥౧౦౧॥

నచ "మఙ్గళాదీని మఙ్గళమధ్యాని మఙ్గళాన్తానిచ శాస్త్రాణి ప్రథన్తే, వీరపురుషాణ్యాయుష్మత్పురుషాణిచ భవన్తి, అధ్యేతారశ్చ ప్రవక్తారోభవన్తి" త్యాదిభాష్యకారోక్తేః కాగతిరితిచేత్?, సత్యమ్, భవానేవాఽభిదధాతు. ॥౧౦౨॥

॥శ్లో॥ గ్రన్థేయస్మిన్మఙ్గళసిద్ధిస్సులభాభవేత్తముద్దిశ్య ।
అవతరతిస్మ తదుక్తిర్భాష్యకృతామిత్యదోవచస్సాధు ॥౧౦౩॥

అత్రైవ తదభిప్రాయవర్ణనే కింనియామకమితిచేత్?, సత్యస్తుతత్; "మూలమాకియవొత్తెళుత్తై మూన్ఱుమాత్తిరై యుళ్ళేవాఙ్గి, వేలైవణ్ణనై మేవుతిరాకిల్" ఇత్యస్యాశ్శ్రీవిష్ణుచిత్తసూక్తేస్త్వదృశైః ప్రణవాధికృతాధికారతాభిధాయిభిరధికారపరత్వప్రతిక్షేపపూర్వక మభిధీయమానే ఫలపరత్వే కింనియామకమ్?. అధచేత్ "విణ్ణకత్తినిల్ మేవలుమామే" ఇతి తదుత్తరోక్తమేవాఽత్ర నియామకమితి?, తర్హ్యత్రాపి వాల్మీకిపరాశరయామునేయవేదాన్తివేదాన్తదేశికాదిప్రాజ్ఞపరిబృఢప్రసాదితప్రబన్ధకుగ్రన్థత్వాపత్తిరేవనియామికాఽస్తు॥ ౧౦౪ ॥

అహో! కిమేతాదృశైరప్రయోజకైః ప్రయాసైః?;—

॥శ్లో॥ స్వతోమాఙ్గళిక్యా ఇహాఽఽపాదచూడం జగద్దేశికేన్ద్రైః కృతే
నిర్మితాయాః । పరైర్మఙ్గళైః కిమ్ఫలంస్యాత్?, యదాహు
ర్విశుద్ధ్యర్హతాఽన్యైర్న తీర్థోదవాహ్యైః ॥ ౧౦౫ ॥

అత్రోక్తమ్ - "సురాధీశావతారాణాం స్వాచార్యాణామ్భవాన్తరమ్। నచ కల్పయితుంయుక్తం కుగ్రన్థతోజిహీర్షయా" ఇతి;— అహహ! అన్యాదృశోఽయమభిజ్ఞానగరిమా!. ॥౧౦౬॥

॥శ్లో॥ స్వమతస్థితదోషసఞ్చయానవిచిన్త్యైవ పరత్ర తద్వచః ।
కురుతేతవకౌశలం స్ఫుటం స్వమతచ్ఛిద్రచయాఽవబోధనే ॥౧౦౭॥

అత్రేదమఖిలైరభిజ్ఞైరవధేయమ్; అస్మదీయ పూర్వాచార్యై ర్నాన్తావన్నకస్మైచిదపినిమిత్తాయ పూర్వజన్మ కల్పనీయమాపద్యతే; పరన్తు ప్రతిపక్షిభిరేవ తదవశ్యకల్పనీయమ్భవతి భగవతో వేదాన్తదేశికస్య. నిదానఞ్చాఽత్ర నిరూపయామః;—శ్రీవేఙ్కటేశాఽష్టోత్తరశతనామావళ్యాం "కృష్ణాఖ్యవిప్రవేదాన్తదేశికత్వప్రదాయచే"తి కిమపీదంనామ ద్వినవతితమనామతయాఽనుప్రవేశ్య, "శ్రీమాన్నిగమాన్తదేశికః పూర్వస్మిన్ జన్మని 'కృష్ణాచార్య' ఇత్యాఖ్యానభాగాసీత్, తదుత్తరస్మిన్ జన్మనితు తస్మై భగవతా వేఙ్కటేశేన 'వేదాన్తదేశిక' ఇతి నామధేయమన్వగ్రాహీ"తి తదనుగుణమతిరమణీయమతివిశ్వసనీయఞ్చ కిఞ్చిదైతిహ్యఙ్కల్పయన్తి ప్రతిపక్షిపణ్డితపరిబృఢమ్మన్యాఽపశదా ఇతి బహుశశ్శ్రుత మస్మాదృశైర్బహుశ్రుతైః; నాత్రకిమపీతఃపరముదీరయితుముత్సహామహే.॥ ౧౦౮ ॥

ఇదమత్రాఽనుసన్ధేయమ్;—

॥"శ్లో॥ శ్రుతిశ్రేణీచూడాపదబహుమతాఽఽస్మాకసమయే
స్వపక్షస్థాన్దోషాన్వితథమతి రారోపయతి యః ।
స్వహస్తేనోత్క్షిప్తైస్సఖలు నిజగాత్రేషు బహుళం
గళద్భిర్జమ్బాలైర్గగనతలమాలిమ్పతి జడః॥ ఇతి. ॥ ౧౦౯ ॥

హన్తభోః! పశ్యతపశ్యత ప్రతిపక్షిపక్షిణాం సర్వతోముఖీ మకుతోభయా మవ్యాహతా మతిక్రాన్తప్రసఙ్గతామ్; యదుత_ "కృష్ణాఖ్య విప్రవేదాన్తదేశికత్వప్రదాయచే"తి క్వచన కల్పయన్తి; అన్యత్రచ "వేదాన్తదేశికపదం యస్మై శ్రీరఙ్గశాయినా। దత్తం తస్మై నమస్కుర్మో వేఙ్కటేశవిపశ్చితే" ఇతితు క్వచిత్కల్పయన్తి; అహహ! అన్యాదృశమానుగుణ్యముభయోరనయో రవలోక్యతే! హాహన్త! అన్యాదృశీయచౌర్యపాటవపరిపాటీ!. ॥ ౧౧౦ ॥

॥శ్లో॥ చౌర్యేణ సమ్పాద్య దధి ప్రభుఞ్జన్దధ్నఃకణం
శ్మశ్రుణి లగ్నమేకమ్ । చేలేన నాఽపోహతి చే
త్స సద్యఃపరామవజ్ఞా మ్పరితో లభేత ॥౧౧౧॥

అన్తశ్ఛిద్రాణి భూయాంసి స్థితాని స్వమతే స్వయమ్ ।
అజానానః ప్రసఙ్గాంస్త్వ మధికాన్ కురుషే కుతః? ॥౧౧౨॥

'ప్రస్ఖలతి యస్స్వమాశయ మావిష్కర్తుం ధియావికలః ।
సోఽయమ్పరేషు దోషానసతోఽపి వరీతుముద్యుఙ్క్తే ॥ ౧౧౩ ॥

"పశ్యతి పరేషు దోషానసతోపి సతోఽపి నైవ గుణాన్ ।
విపరీతమిదం స్వస్మిన్మహిమా మోహోఽజ్ఞనస్యైషః" ॥౧౧౪॥

అథ 'నచలఘో' రిత్యాద్యుక్తం వచశ్చ పరాహతం
భవతి భవతో, నిర్వాహస్య ద్విధా కిలనాదథః ।
గగనకుసుమైస్తుల్యాఙ్కాఞ్చిత్ప్రకల్ప్య దురర్థనమ-
పృథకలయసిప్రాజ్ఞైర్హాస్యంకుచోద్యమిహస్వయమ్ ॥౧౧౫॥

మాహేశ్వరేషు సూత్రేష్వాదౌ భద్రాయ వేశితోఽకారః ।
ఇత్యాశయ్యయదుక్తం†తదభ్యుపేత్యాఽథ కిఞ్చిదనుయుఙ్క్షే ॥౧౧౬॥

అతివిపులతమ రహస్యత్రయసారాదౌ త్రయీశిరోగురుభిః ।
ధ్వాన్తార్థకో'గు' శబ్దః కిమితి ప్రాయోజి? కథయకిఞ్చిదిదమ్ ॥౧౧౭॥

{అథ యదాశఙ్కితమ్— "నను మఙ్గళస్య సమాప్త్యాది
ఫలసాధనతయే" త్యాదినా; తత్ర కిఞ్చిదాచక్ష్మహే:—}

॥శ్లో॥ పరతన్త్రాత్మనామ్పుంసాం సాధనాఽనుష్ఠితౌ స్పృహా ।
అపి స్వయాఽపరుద్ధాస్యాన్మనాగపి నసంశయః ॥౧౧౮॥

భగవద్భాష్యకృదాద్యైశ్శ్రీభాష్యాదౌ ప్రసాదితమ్పద్యమ్ ।
కైఙ్కర్యరూపమేవేత్యవధారయితవ్య మాస్తికైరఖిలైః ॥ ౧౧౯ ॥

† "'అఇఉణ్' ఇత్యత్రాఽకారవత్" ఇత్యాదిశ్రుతప్రకాశికాసూక్తవిశ్వాసవిభవాదభ్యుపగచ్ఛామ ఇతి బోధ్యమ్.

ఉక్తిశ్చైతత్ ‘కర్మకైఙ్కర్యకోటిం గాహతే’తి శ్రీమదాచార్యవర్యైః।
ఏతత్తావన్నఙ్గళం నైవ వైధం; రాగాఽభావాత్కృత్యభావేన శిష్టా ॥౧౨౦॥

అత్రేదమవబోధ్యమ్; శ్రీమద్దక్షిణకలాచార్యసమ్ప్రదాయావలమ్బిభిర్నకైశ్చిదపి శ్రీమతశ్శారీరకభాష్యస్య పరరఞ్జనార్థప్రవృత్తిరభిధీయతే; ప్రత్యుత పరభఞ్జనార్థప్రవృత్తిరేవ పరితః ప్రోద్ఘుష్యతే. యదుక్తం శ్రీమన్నిగమాన్తదేశికైః పృథగద్యాధికారే—“ఆతోఽపచ్ఛన్నసఙ్గద్యమ్భాష్యస్తు పరరఞ్జనమ్ । ఇత్యావిలధియోఽప్యేవ మ్ప్రసిదేయుః ప్రమాణతః” ఇతి; తదేతద్దక్షిణకలాచార్యోద్దేశాదభిహితమితి కేషాఞ్చిదాధునికనైధేయవైధవేయానా మభిమానః, సచ కేవలమాశామోదకమాత్రమ్. పరమేతావదభిమత మస్మదీయపూర్వాచార్యపాదానామ్;— “తత్త్వమసీ” త్యాదివాక్యజన్యజ్ఞానస్య కర్మజ్ఞానసముచ్చయస్యచ మోక్షసాధనతావాదినః కుదృష్టీన్నిరసితుకామా భగవన్తో భాష్యకారాః కర్మాఙ్గభూతవేదనధ్యానోపాసనాదిశబ్దవాచ్యభక్తిరూపాపన్నోపాసనాత్మకజ్ఞానస్యైవ వేదాన్తప్రతిపాద్యమోక్షసాధనతామనుజగృహుః; వస్తుతస్తేషాం నతస్మిన్నర్థే కియానప్యభిమానః; ఆచార్యరుచిపరిగృహీతాన్ పరమరహస్యార్థాన్ గురుచరణచరణపరివస్యాదవీయసే కుదృశాంగణాయ కథన్నామోపదేష్టుమీశ్మహే ఇత్యభిసన్ధాయ తథావిధమనుగృహీతమ్. తతః పూర్వాచార్యపరమ్పరాప్రాప్తమర్థరత్నన్త్వన్తతో గద్యరత్నముఖేనావిష్కృతమితి.॥౧౨౧॥

॥శ్లో॥ యదిపునరితోఽన్యథా స్యాత్కాలక్షేపప్రబన్ధమధ్యేఽస్య ।
పరిగణనమేవ నకృతమ్భవేదితీదం రహస్యమవధేహి ॥ ౧౨౨ ॥

శ్రీమద్గద్యత్రయవ్యాఖ్యోపక్రమే కృష్ణపాదగీః ।
ఉన్మీలితదృశాదృష్టా యదిస్యాత్త్వమ్ప్రసత్స్యసి ॥ ౧౨౩ ॥

ఆత్మయాథాత్మ్యవిజ్ఞానవిరహం మో యతీశితుః ।
వక్తిసోఽస్మత్సభాఽభ్యర్ణేఽప్యవస్థాతుం నశక్నుయాత్ ॥౧౨౪॥

"భవతుమమపరస్మిన్ శేముషీ భక్తిరూపే" త్యకలయదిహ
భక్తేఃకీదృశః ప్రార్థనామ్ప్రాక్ ?। ఇతి వితథవిచారాన్నాత్ర
కిఞ్చిత్ఫలంస్యాదితి విరమతి లేఖిన్యాశు తస్మాద్విచారాత్ ॥ ౧౨౬ ॥
భక్తిస్వరూపాఽననురూపభావ ప్రకాశసజ్జే పృథులప్రబన్ధే ।
విచారణేయం విశదైవకామం విధాస్యతేస్మాభిరితఃపరస్తాత్ ॥౧౨౭॥

{ అహో! కిమీదృశేన పల్లవతల్లజకల్పాఽనల్పలేఖనేన? ;
అయన్తావదిహ నిష్కృష్టార్థో ఽవధీయతామ్; — }

॥శ్లో॥ లోకార్యవర్యానుగృహీతపూర్వప్రబన్ధరత్నే నిరవద్యగన్ధే ।
విధిర్బలిష్ఠోఽపి నవక్తుమీష్టే కుగ్రన్థతా మిత్యభయశ్శపేఽహమ్ ॥

అథోక్తమ్—"ఏవం గ్రన్థాన్తరాణామపి కుగ్రన్థత్వమ్బోధ్య" మితి; అతిరమణీయమేతత్, "ఏవంగ్రన్థాన్తరాణామపి సుగ్రన్థత్వం సుగమ" మితి విపరిణామతః పఠ్యతామ్. ॥ ౧౨౮ ॥ యదప్యథోక్తమ్— "తత్త్వత్రయగ్రన్థవ్యాఖ్యానేతు ప్రథమ 'మనాదిమాయయా సుప్త' ఇత్యుపాదానాదతీవ మఙ్గళమాచారితమ్భవతిస్మ; తదనుగుణమేవచ తద్గ్రన్థాధ్యేతౄణాం తత్త్వజ్ఞానం దరీదృశ్యత" ఇతి,——తత్రైవమ్ప్రత్యాఖ్యానపరిపాటీ ప్రదర్శ్యతే;—

॥శ్లో॥పాపిష్ఠస్య క్షత్రబన్ధోః కథాయాః ప్రారబ్ధత్వాద్దేశికై
స్స్మార ఆదౌ । అధ్యేతౄణాన్తస్యచత్వాదృశానాం
పాపిష్ఠత్వమ్ప్రేక్ష్యతే నస్సమక్షమ్ ॥ ౧౨౯ ॥

తదీయతత్త్వత్రయభాష్య ఆదావనాదిశబ్దా దథవాఽఽద్యవర్ణాత్ ।
అనాహత మ్మఙ్గళ మావిరస్తీత్యజానతో ధిక్తవ దుష్ప్రసఙ్గమ్॥ ౧౩౦ ॥

'భాష్యాదా' వితిపద్య అత్ర రచితే 'ధిగ్భాష్యకారాదికా'
నిత్యశ్లీలవచో విలిఖ్య నకథన్న్వద్యాపి జిహ్రేషిభోః!? ।
ధిక్త్వా మ్మర్కటవ త్స్వపృష్ఠఫలకోపాఘ్రాణబద్ధాదరం
ధిగ్ధిగ్ధిగవద్యలీఢవచసం ధిక్తే కవిమ్మన్యతామ్ ॥ ౧౩౧ ॥

ఇదమత్ర విచారణీయమ్; శ్రీమల్లోకాచార్యైరనుగృహీతేషు రహస్యేష్వష్టాదశసు జాగ్రత్సు కిమితి 'ముముక్షుప్పడి' రహస్యమాత్ర ఏవాయ మ్మణ్ణళవిచారః ప్రక్రాన్త ఇతి. నచవాచ్య మస్య ప్రాథమిక త్వాత్ ప్రథమాఽతిక్రమణే బీజాభావా దత్రాయముపక్రాన్తో విచార ఇతి; ఏతత్ప్రాథమ్యస్యైవ ప్రథమమసిద్ధేః. ॥ ౧३౨ ॥

శ్లో॥ "ఎల్లాత్తుక్కుమ్ పిన్బిఱే యిప్పిబన్ధమ్"
ఇత్యాది శ్రీరమ్యజామాతృ సూక్తేః
అస్య గ్రన్థస్యాఽన్తిమత్వప్రతీతే
దూరారోపాస్త మ్మాపితం యుష్మదీయమ్. ॥ ౧३३ ॥

అత్రేదమవధేయమ్;— యేతావదాధునికా ఉత్తరకలీయాఽభిధానాః శ్రీమన్నిగమాన్తమహాదేశికాఽవ్యవహితాఽన్తేవాసితా మభిమన్యన్తే, నతావత్తేషాం భగవతి లోకాచార్యే తత్సూక్తిరత్నేషువా మాత్సర్యప్రకటన మైహికాయాఽఽముష్మికాయవా శ్రేయసే కల్పేత; యతోహినామ శ్రీమద్వేదాన్తదేశికా శ్చరమసమయే భగవల్లోకాచార్య చరణపఙ్కజచఞ్చరీకతా మఞ్చన్తిస్మే త్యాసేతుహైమాచల మాబాలవృద్ధమిద మతిప్రసిద్ధమ్. అత్ర కేచిత్;—"శీరొన్ఱు తూప్పుల్ తిరువేఙ్గడముడైయాన్, పారొన్ఱ చ్చొన్న పழమొழియుళ్ - ఓరొన్ఱు, తానేయమైయాతో తారణియిల్ వాழ்వార్ క్కు, వానేఱప్పోమళవుమ్ వాழ்వు." ఇత్యస్యాః కస్యాశ్చిద్గాథాయాః శ్రీమల్లోకాచార్యాఽనుగృహీతతాప్రసిద్ధే దురపలపత్వా ల్లోకదేశికాఏవ వేదాన్తదేశికాఽన్తేవస త్వ మానఞ్చురిత్యభిమన్యన్తే; అహో!తదిద మతితరా మపహాస్య మభిజానతామ్. తథాహి; ప్రశంసాపద్యప్రదానాఽధికార స్తావ త్స్వాచార్య, స్వసహాధ్యాయి, స్వవిద్యార్థి, స్వప్రబన్ధవ్యాఖ్యాతార ఇత్యేషాఞ్చతుర్ణా మవ్యాహతః. తదుక్తం 'పవణన్ది' మునినా నిజద్రావిడలక్షణగ్రన్థే;—

§ “తన్నాశిరియన్ తన్నొడు కిళర్న్దోన్, తన్మాణాక్కన్ తకు
మురై కారనెన్ఱు, ఇనోర్ పాయిరమియమ్బుతల్ కడనే” ఇతి.

సామ్ప్రదాయికీచేయ మ్ప్రక్రియా; శ్రీమద్వేదాన్తదేశికైః స్వాన్తే వసదగ్రగణ్యాం బ్రహ్మతన్త్రస్వతన్త్ర సన్న్యాసినముద్దిశ్య “పర్యాయ భాష్యకారాయ ప్రణతార్తిం విధూన్వతే” ఇత్యాదిప్రశంసాపద్య మ్ప్రసాదితమితి విలిలిఖురేవఖలూత్తరకలీయాః. యదిస్యాత్ “శీరొన్గుతూప్పల్” ఇత్యస్యాం గాథాయాం లోకాచార్యకర్తృకవేదాన్తాచార్యకర్మకప్రణామప్రతిపాదకపదప్రయోగః? తర్హి హా కిఞ్చిత్సావిత్సన్దేహబీజమ్, నచేహ స దృశ్యతే. సత్యపిఖలు “పర్యాయభాష్యకారాయే” త్యాదిపద్యే నమఃపదప్రయోగే, ప్రకృతపద్యకర్తుః పద్యప్రతిపాద్యసన్న్యాసినమన్తేవాసిన మసంశయ మాచష్టే. ॥౧౩౮॥

ఏతావత్తు తత్త్వమ్; శ్రీమద్వేదాన్తదేశికా శ్చరమసమయే స్వప్నవృత్తాన్తాదిభి రనుశయానా శ్రీమల్లోకాచార్యచరణారవిన్దయోర్నిపత్య “ఉయ్యుమ్వకై యొన్ఱైనక్కరుళీర్” ఇత్యత్యర్థ మర్థయామాసుః; అథచ తైరేవమన్వగ్రాహి.—“యాఽస్మాకీనైః కైశ్చిదాలాపైః పరాఙ్కుశపరకాలనాథయామునయతివరాదీనా మన్తరఙ్గ మతితరా మావిలమాసీత్, తత్ప్రసాదనమేవాఽద్య భవదుజ్జీవనోపాయోఽనపాయ” ఇతి; అథచ దేశికాః ప్రహృష్టహృదః “కమప్యాద్యం గురుంవన్ద” ఇత్యారభ్య సర్వేశ్వరాదిభగవద్భాష్యకారావధికానాచార్యవర్యా నస్తౌషు శ్రీయతిరాజసప్తత్యాం. అత్రచ కశ్చిద్విశేష ఏతద్యాథార్థ్యం ద్రఢయతి;—తత్రహి సప్తతౌ “పపుషాఽతివాదపరివాదపైశున ప్రభృతిప్రభూతపతనీయ పఙ్కిలా । స్వదతే మమాఽద్య సుభగా సరస్వతీ యతిరాజకీర్తికతకైర్విశోధితే” త్యస్మిన్ శ్లోకే “అద్యే”తి విశిష్యనివేశాత్, “పూర్వం నసస్వద” ఇత్యనాయాసమవ

§ నన్నూల్-శిఱప్పుప్పాయిరత్తిలక్కణమ్-సూత్రమ్-౫౧.

గమాత్స ప్రతిరియముత్తరాఽనస్థాయా మవతీర్ణేత్యవధారణ మవ్యా
హతమేవఖల్వాభాతి. స ప్రతిమిమాముద్దిశ్యైవ లోకాచార్యైః
“శీరొన్దుతూప్పల్” ఇత్యాదిగాథేయమన్వగాహీతితు రహస్యమ్.
ఇదఞ్చాఽత్ర కిఞ్చిదవధీయతామ్; స ప్రత్యవసానే “కరతలామలకీకృత
సత్కథా శ్రుతివతంసితసూనృతసూక్తయః। దివసతారకయన్తి సమ
త్సరాన్ యతిపురన్దరస ప్రతిసాదరా” ఇత్యస్మిన్ శ్లోకే కరతలామలకీ
కృత ‡సత్కథా” ఇత్యేతదనుగుణమేవలోకాచార్యైరపి “పారొన్దచ్చొన్న
పళ్ళిమొళ్ళియుళ్” ఇత్యన్వగృహ్యత. కథయన్త్యేవహి కేచిద్గరిష్ఠాః
“అన్తిమశ్లోకేన స ప్రతౌ బహ్వ్యః పురాణకథాః ప్రదర్శితా ఇత్యేవ
గమ్యతే, పరన్తు మితమతిభిరస్మాదృశైర్న తాః పరిజ్ఞాయన్తే సము
చితతదీయవ్యాఖ్యాలాభవిరహా”దితీతి సర్వమనవద్యమ్. ॥౧౩౫॥

॥శ్లో॥ అతస్త్రయ్యన్తార్యప్రభృతిపరిషచ్ఛీర్షనిహిత
ప్రఫుల్లాఽంఘ్య్రబ్జశ్రీభువనగురునిన్దాకుతుకినః ।
సురాఽఽహారాఽసారీకరణచణతత్సూక్తిలహరీ-
గరీయస్తాగన్ధగ్రహణశకనస్యాప్యసులభాః ॥౧౩౬॥

సన్తి తావదేవంవిధాః పారేపరార్ధమధమాః ప్రామాణిక
పరిషదనుమోదనీయా అద్యయావదనేకైరగ్రచర్వణరసికై రంశతోఽ
ప్యనవహితాః. క్రమేణ చాఽస్మాభిరీదృశసన్దర్భవిశేషేష్వావిష్క్రి
యన్తే. ॥ ౧౩౭ ॥ అన్యేచ కేచిదేవమాశేరతే; శ్రీమద్వేదాన్తదేశికా
శ్శ్రీమల్లోకాచార్యసోదర్యభూతానాం “అళగియమణవాళప్పెరుమాళ్
నాయనార్” ఇత్యభిధానభాజామేవ పాదాబ్జయోః పర్యచారిషుః;
తదాత్వేచ కదాచిచ్ఛ్రీమతిరఙ్గక్షేత్రే తురుష్కోపప్లవేషూపచీయ

‡ “సత్పథా” ఇత్యేతాదృశమ్పాఠమాద్రియమాణైః కైశ్చిత్కృతం వ్యాఖ్యా
నన్తు సామ్ప్రదాయికైతిహ్యవిరుద్ధమితి ప్రతిపక్షిభిరేవసద్భిః ప్రోద్ఘుష్యతే.

మానేషు భగవతారఙ్గనాథేనసమం 'నాయనార్' ప్రభృతిషుబహినిర్యాతేషు, దేశికాస్స్వగురువియోగంసోఢుమశక్నువానాః, [అభీతిస్తవే] "యతిప్రవరభారతీరసభరేణ నీతం వయః ప్రఫుల్లపలితంశిరః పరమిహ క్షమమ్ప్రార్థయే । నిరస్తరిపుసమ్భవే క్వచన రఙ్గముఖ్యే విభో! పరస్పరహితైషిణామ్పరిసరేషు మాంవర్తయే" త్యాస్తవిషాద పరీవాహరూపమిదమ్పద్య మన్వగృహ్ణన్. "పరస్పరహితైషిణ"ఇత్యనితరసాధారణమిదమ్బిరుద మభిరామవరాభిధానామేషామేవేత్యతిప్రసిద్ధం హ్యేతత్. కిమ్బహునా?, శ్రీమత్కృష్ణపాద, లోకాచార్యవర్యాది దివ్యసూక్తిరసానుభవపరీవాహరూపతయైవహి శ్రీమతి భగవద్ధ్యానసోపానేపి "రఙ్గస్థానే రసికమహితే రఞ్జితాఽశేషచిత్తే విద్వత్సేవావిమల మనసా వేఙ్కటేశేన" ఇత్యనుజగృహే. ఇతి. ॥ ౧౩౮ ॥ ఏవంసత్యపి కైముతికన్యాయేన దేశికానాం లోకాచార్యపాదాఽఽశ్రితత్వమప్యవ్యాహతమేవేత్యవధార్యతామ్. ॥ ౧౩౯ ॥

అథ ప్రకృత మనుసరామః;—

॥శ్లో॥ "మఙ్గళవిరహోదేవే" త్యారభ్య భయంవిహాయ యదజల్పి ।
కిన్త్వత్ర కిఞ్చిదపి రే! నమయావాచ్యం? తదేతదవధేహి ॥౧౪౦ ॥

సారే శ్రీనిగమాన్తదేశికకృతే పాపిష్ఠవార్తా యతః
ప్రారబ్ధా, తతఏవ పాతకిజనైస్సోఽధీయమానోఽభవత్ ।
శాపోఽయం కిము దేశికే ష్వథవా తస్యప్రబన్ధేఽథవా
తస్యాఽధ్యేతృషు వేతి సంశయమిమం కోవాపరాసిష్యతి? ॥౧౪౧ ॥

స్వయమేవపుణ్యాకర్ణని విముఖస్యజనస్య విముఖతాదార్ఢ్యమ్ ।
యుష్మద్గ్రన్థాధ్యయనాత్ఫలం నకిఞ్చిత్తతోఽధికం జానే॥ ౧౪౨ ॥

సఖే! సమర్థస్సుతరామసిత్వం దదద్యదేకం శతమాదదాసి ।
నిశేరతేఽత్రైవముదారభావోమమైవవా తేఽపిచవేతికేచిత్ ॥౧౪౩

హృదయం రహస్య†మిహయోజానాతి సమేసుహృత్సుముఖ్యస్స్యాత్ ।
యస్తునశక్తోవేత్తుం సభజతు శిఖినస్సుహృత్సు పరిగణనామ్ ॥౧౪౪ ॥

{అన్తతస్స సౌహృదం సకౌతుకం సకర్ణగ్రహఞ్చ కిఞ్చిదను
యుఙ్క్తేఽ స్మదన్తరఙ్గసుహృదమ్;— అయిభోశ్శిఖిరాజ!,}

॥శ్లో॥ "శిఖిచక్రవర్తిమద భఞ్జనక్షమ ప్రబలప్రభావ పిశునా
ఽఽననామ్బుజః" । ఇతి మామకీనబిరుదం విదన్నపి
త్వమహో ! బిభర్షి కరలేఖినీం కుతః? ॥ ౧౪౫ ॥

శిఖాబన్ధసౌన్దర్యవీక్షాపరత్వంవిహాయేదృశిత్వప్ప్రవృత్తిః
ప్రవృత్తౌ । సమన్తాత్ ప్రదత్తానుపానత్ప్రహారా
స్త్వమస్తేన గృహ్ణాః కుతస్త్వామ్యసీత్థమ్? ॥౧౪౬॥

కోఽకారాదిమలాన్తనామ వృషలగ్రామోదితో మన్దధీః
యఃకశ్చిద్దురహఙ్కృతిః కృతమతిమ్మన్యాఽగ్రగణ్యః ఖలః।
తత్త్వాతత్త్వవివేచనక్షమధియా హీనోపి 'హాట్ హూ' ట్టితి
క్రన్దన్నస్తి సతే కనిష్ఠఉత కింజ్యేష్ఠోఽత్ర సంశేమహే ॥౧౪౭॥

కుగ్రామేషు కృషీవలైస్సహ కటీసూత్రేణ బిభ్రత్సదా
దాత్రం తోత్రఖనిత్రకాది, భుజయోశ్శమ్యాఞ్చ సీరంవహన్ ।
కృత్వా పాయుముఖే గవాఙ్కురతలం 'హై, డేయ్' ఇతిక్రన్దనం
హిత్వా హ్యఃప్రవిశన్పురీంకలయసే కస్మాన్ను కోలాహలమ్? ॥౧౪౮॥

జమ్బాలో జానుదఘ్నశ్శిఖివర! భవతః క్షాళితోఽద్యాపి నాసీత్
"పల్లాణ్డే" త్యుక్తిమాత్రంహ్యపి తవనకదాప్యావిశత్కర్ణకోణమ్ ।
స్థిత్యామేతాదృశిత్వాం భగవతి నిదధత్యప్యహో! విప్రవైష్ణ-
వ్యాహఙ్కారోఽఙ్కురంస్తేకలిహతకమహావైభవంవిస్తృణీతే ॥౧౪౯॥

---

† ఇహ—"దాతృత్వంకస్యేతిసంశేరతే" ఇత్యేతదర్థప్రతిపాదకశ్లోకేఇత్యర్థః.

బాలవననీలడిమ్భః కోపి నికారాదితాన్తసంజ్ఞాభాక్ ।
తావక జల్పవిలేఖనవేతననిర్వ్యాపృత్యాజీవనః క్వాఽద్య? ॥ ౧౫౦ ॥

అనుజమపి పథిస్వే న్యస్తపాదంవిధిత్సుస్త్వమనుదినమనల్పాన్
కల్పయస్యల్ప! జల్పాన్। జడపరిబృఢడిమ్భ! ప్రాజ్ఞగోష్ఠీవరిష్ఠాః
కిమితి తవ శిఖాయా నాచరన్త్యాశు భఙ్గమ్? ॥ ౧౫౧ ॥

యఃపుత్రః పితృవైరిషు ప్రథమతామ్ప్రాప్నోతి తస్య ప్రసూః
పాన్థైఃకైశ్చన కాముకైస్సహ రతింకృత్వా ప్రసూతేస్మ తమ్ ।
ఇత్యేవమ్మునిభాషితం శ్రుతవత స్సఖ్యు శ్శిఖీన్ద్రస్య నః
స్వాత్మీయాస్థితిరీదృశీతివిదతః కస్మాన్నజిహ్రేతి హృత్? ॥ ౧౫౨ ॥

గోపాలతాతయ! సఖే! నను ధన్విపాకాత్ కాఞ్చీముపేత్య
కృతమేక మతీవసాధు ।యద్భ్రష్టడిమ్భమిహ కఞ్చిదనామ
గోత్రం'సన్దేష్టా తే జనక' ఇత్యుదసీసరః ప్రాక్ ॥ ౧౫౩ ॥

కోత్తిమఙ్గలకృతోదయద్విజః కోపి శిష్యజన సంజిఘృక్షయా ।
ఈదృశైరధిగతైస్త్రిశఙ్కుభిశ్చారితార్థ్యమవధారయత్యహో? ॥ ౧౫౪ ॥

అస్మత్సత్సమ్ప్రదాయే శఠరిపుయతిరాట్సౌమ్యజామాతృసంయ-
మ్యాద్యైరాచార్యవర్యైర్నిఃధివదతిచిరాత్పాలితేఽన్యైరచాల్యే॥
దూఢ్యే దుఃష్టైరశిష్టైరపరిచితనయైర్భ్రష్టడిమ్భైశ్చ కైశ్చి-
ద్దోషాఽఽరోపేవిరూపే విరచితయతనంస్వాగ్రహాస్యైవదౌష్ట్యాత్ ॥

యేవా దుస్సమ్ప్రదాయాఽధ్వని నిహితపదాస్తత్త్వబోధోపలమ్భా-
ఽభావాద్దోదూయమానాస్తఇహపదపయోజన్మనోర్నః పతిత్వా ।
జానన్తస్తత్త్వసారం వరవరమునిరాడద్భుతాఽనుగ్రహేణ శ్రేయో
భూమోభజన్తామితిధృతపటహై ఘుఃష్యతాఞ్చత్వరేషు ॥ ౧౫౬ ॥

దౌర్జన్యం శిఖినో మహోఽద్భుత మతిప్రౌఢాఽనుభావశ్చయ-
న్న శ్రీవైష్ణవపాదయో రతిచిరా ‘ద్దాసోఽహ’ మిత్యుక్షతే ।
ఆమోదాదనుసంహితేఽక్షరచయేఽద్యా ‘ఽఽద్యాక్షరందూరతో
నిక్షిప్యైవ బహిర్యథేచ్ఛమటతా’ దిత్యఞ్జసా శాస్తి నః ॥౧౪౭॥

సత్సమ్ప్రదాయపథభఙ్గసబద్ధదీక్షైరద్యాఽవధేయ మిద
మేకవచోఽస్మదీయమ్ । అస్మాసు † సాసుషు కుదృఙ్మద
భఙ్గబద్ధశ్రద్ధే { ష్వహోఽగ్రహిజనోఽస్తు నిగూఢవాలః ॥
[అథవా] { ష్వహోఽగ్రహిఖలైర్మశకాయితవ్యమ్॥౧౪౮ ॥

[ఏవఙ్కలోద్ఘుష్యన్త్యస్మచ్ఛిష్యప్రశిష్యప్రభృతయః;—]

“శ్రీమద్వాదిభయఙ్కరాన్వయపయఃపాథోధిపూర్ణాఽమల
శ్రీమచ్చన్ద్రమసోజయన్తి సుతరామణ్ణఙ్గరార్యాభిధాః ।
యేషాం శ్రీకరపల్లవేన సకృదప్యాలిఙ్గితా లేఖినీ
శ్రీమద్ద్రావిడవేదశీర్షకుదృశాంకస్తేకుఠారాయతే” ॥ ఇతి ॥౧౪౯॥

ప్రప్రప్రపితామహోపిశిఖినః పక్షం § తదీయం శ్రియః
స్వచ్ఛన్దమ్ప్రకటీకరోతు పురతఃప్రౌఢం స్వవాదాఽఽహవే ।
సోఽహంమాయిమతఙ్గజప్రకటితాఽఽటోపాఽఙ్కురోత్పాటన
ప్రఖ్యాతప్రభవోనకిఞ్చిదపి భోః! కమ్ప్యేయదేమ్యాఽపిసన్ ॥౧౫౦॥

యది స్యాదుషఃపాకజన్మా శిఖీన్ద్రః
పుమాన్ శ్మశ్రులస్తర్హి భీతింవిహాయ ।
ఇహాఽఽగత్యకాఙ్క్ష్యంమహాప్రాజ్ఞమధ్యే
ప్రజల్పం స్వమల్పం ప్రకాశీకరోతు ॥ ౧౫౧ ॥

---

† సాసుషు-జీవత్సుసత్సు ఇత్యర్థః. § తదీయమ్-శిఖిరాజీయమితి యావత్.

నిషిద్ధ్య నైజగేహదేహళీవితర్దికాన్తరే
విలిఖ్య శుష్కదూషణాని దేశికేషు హే! శిఖిన్!! ।
కిము స్వకీయతుచ్ఛపక్ష మక్షతం విభావయ-
స్యలం వృథాఽఽశయాఽనయా, నహి స్వపిమ్యహం సఖే! ॥౧౬౨॥

కింవాఽధికేనవచసా? శిఖిరాజ! సమ్ప్రత్యస్మత్కృతిః
ప్రకటితా తవ కణ్ఠఖడ్గః । చాతుర్యమస్తి తవ యావ
దరాతిపక్షక్షేపే ఽద్య తావదపి దర్శయమాబిభీహి ॥౧౬౩॥

యది † దేవరాజవనభోజనోత్సవః ప్రచలేత్తదైవభవితాఽస్యఖణ్డనమ్ ।
ఇతిభావయన్తికతిచిత్కిరాతకాభవతాత్తథైవ బిభిమోవయంనభోః! ॥

మధ్యేఽరణ్యం మోషకవేషాః కటుఘోషాః
భూషాహృత్యైహన్త! సుశిష్టానపి దుష్టాః ।
బాధన్తేఖల్వస్య కృతే కః కిమకార్షీత్ ?
§ జాతేఃకృత్యంకః ప్రతిషేద్ధుం ప్రభవిష్ణుః? ॥ ౧౬౪ ॥

కలికాలపుణ్యజనసఙ్ఘకాతరై ర్మహితైర్మహాత్మభిరధిష్ఠితేఽన్వయే ।
ఉదితోఽపిహన్త! దురదృష్టవైభవాచ్ఛిఖిరాజ ఏషపతితాఽగ్రణీరభూత్ ॥
మణ్డూక! సహసరోజైర్జాతోఽపి తదీయసౌరభం భోక్తుమ్ ।
అత్యన్తంత్వమశక్తో రటసి ముహుః కర్ణకటుతయా కస్మాత్ ? ॥౧౬౫॥

---

† శ్రీకాఞ్చ్యాం దేవాధిరాజ దివ్యాలయే కేషాఞ్చి చ్ఛ్రీవైష్ణవానాం కేషాఞ్చిద్వైష్ణవమ్మన్యాఽపశదానాఞ్చ పరస్పరమసకృదేవ కేశాకేశిబాహూబాహవిప్రభృతి యుద్ధవిశేషాః కామమ్ప్రవర్తేరన్; విశేషతశ్చ భగవతో బహిర్యాత్రోత్సవేషు. తేషుచాఽయమన్యతమ ఉత్సవః. అస్మత్ ప్రతిపక్షిణస్తు కేచిచ్చతుర్థోపాయసాధనాదేవ గ్రన్థఖణ్డనంనివర్త్యత్తమిత్యభిన్యస్తఇత్యలమ్. గోప్యవిస్తరాత్.

§ అత్ర-"రాక్షసాః కలిమాశ్రిత్య జాయన్తే బ్రహ్మయోనిషు । బ్రాహ్మణానేవ బాధన్తే తత్రాపి శ్రోత్రియాన్ కృశాన్" ఇత్యయం పురాణశ్లోకస్స్మర్తవ్యః.

రే రే శేఖీన్ద్ర! భవతాఽద్య విలిఖ్యతే యః పూర్వాచార్యసూక్తి
పరివాదపరః ప్రబన్ధః । యావత్ప్రకాశయసి నాఽన్యథా హి
శిష్టభాగార్ †జీవిష్యసి త్వమిహ తావదథో న జానే ॥ ౧౧౮ ॥

§ ఆశామతఙ్గజగణాన్ రుచిరోపయన్తుః హాదే యతిక్షితిభృతః
ప్రసభం నిరున్ధన్ । కార్యః కథాఽఽహవ కుతూహలిభిః
పరేషాం కర్ణే స ఏష కవికేసరి కణ్ఠనాదః ॥ ౧౧౯ ॥

యద్యేష శ్లోకమేకం విలిఖతి విషయీకృత్య మాం సత్యమస్మై
శ్లోకానాం పారేశతం ద్రాగ్విదధదహమపి ప్రేషయిష్యామి సద్యః ।
ఇత్థం యోయోహ్యాబుక్కద్భషకకులగురు ర్నిష్కుటాన్తర్నివిష్ట
స్సోఽయం స్వచ్ఛన్దమద్య ప్రకటయతు నిజమ్పాటవమ్ప్రాభవం వా ॥౧౨౦॥

ఉత్తరకుమార! భవతస్సహజో నాస్తీతి మాస్తు ఖేదోఽద్య ।
కుక్కుటవటు, బాలవన ప్రముఖాస్సన్త్యేవ సోదరాః కాఙ్క్ష్యాశ్చ్యమ్॥ ౧౨౧॥

ప్రహేళికాదిచిన్తనేన యాపనీయ నాడికా స్సుహృన్మనోవినోదనార్థ
మేవమద్య యాపితాః । ఇతఃపరమ్పరాఙ్కుశర్షిభాష్యకారసున్దరో
పయన్తృసంయమీన్ద్రసూక్తిసేవనే యతామహే॥ ౧౨౨ ॥

యః కాఞ్చీవాదిభీకృద్గురుపదకమలన్యస్తసర్వాఽఽత్మభారా
ఽనన్తార్యాఽనుగ్రహోద్ధా కృతసకృదవగాహః కృతార్థస్సమిద్ధే ।
సోయం దుర్వాదిమాయిప్రభృతిజడమదధ్వంసనైకాన్తజన్మా
శ్రీమానణ్ణఙ్గరార్య శ్శిఖిగళకృకచం గ్రన్థమేనం వ్యధత్త ॥ ౧౨౩ ॥

---

† జీవిష్యసి - 'జీవచ్ఛవోఽయ' మితి యథా నకోపి కథయేత్ తథాభూమా సఞ్చరిష్యసీత్యర్థః.

§ అస్య శ్లోకస్య అర్థద్వయమనుసన్ధేయమ్. రుచిరోపయన్తుః యతిక్షితిభృతః- శ్రీమద్వరవరమునీన్ద్రస్యేత్యర్థః.

ఏకోనవింశే వయసి ప్రక్లృప్తం ప్రహృష్టిపుష్ట్యై రసికాగ్రణీనామ్ ।
ప్రబన్ధమేనమ్పరిచిన్వతామ్మే,పరాభవః క్వాపిదురాసదస్స్యాత్ ॥౧౭౪॥

ప్రతిపక్షిణోఽపి కృతిమాదరాదిమామనువాచ్యవిద్వ
దతిమాత్రమోదదామ్ । నియతమ్పరోక్షనుతిమా
చరేయురిత్యవధారయస్వదృఢమన్తరఙ్గ! హే ! ! ॥౧౭౫॥

ఇతి శ్రీభగవద్రామానుజయతివరపునరవతారభూత శ్రీమ
త్సౌమ్యజామాతృసంయమీన్ద్రసార్వభౌమ
నియమితాఽష్టదిగ్గజాచార్యప్రధానభూత
శ్రీకాఞ్చీప్రతివాదిభయఙ్కరగురువర
వంశపారావార రాకాశశిభిః
శ్రీమదణ్ణఙ్గరాచార్యైః
అనుగృహీతః,

కులభ్రష్టముఖధ్వంసః
పరిసమాప్తః.

శ్రీరస్తు.

శిఖిరాజశేఖరంనామ

కిమపిప్రకరణమ్.

[నేపథ్యే కలకలః.]

కేసరీ:—భో భోః! పాన్థ!; ॥శ్లో॥ ప్రలీనశైష్ట్యమ్ప్రతిశిష్టగోష్ఠి ప్రహృష్టదౌష్ట్యమ్ప్రథమానచేష్టమ్ । స్వాయం వినష్టం సుఖదత్త ముష్టి ప్రహారపుఞ్జైః ప్రభుమేనమఞ్చ ॥ (ఇత్యుచ్చైః క్రన్దతి.)

పాన్థః:—కస్కః?, కుత్రకుత్ర?, కుతస్కుతః?, (అగ్రతోఽవలోక్య,) ఆః! అసౌవా దుర్బలదేహశ్శిఖిరాజః, చే-చే, నఖలు కేసరీ శశశిశుపిశితమభిలషేత. అస్తుతావత్, కోనుఖల్వపరాధః కృతోఽభూదిదానీ మనేన?.

కేస—(సరాగమ్పఠతి.) ॥శ్లో॥ వధూనిమిత్తం వ్యభిచారమేకః ప్రసూనిమిత్తమ్ప్రియయాతమన్యః । విధే! కిమేవంవిదధాసి? కింవా విభూతిచయార్జం విశదీకరోషి? ॥ ఇతి.

పాన్థః—(సశిరఃకమ్పమ్.) ఓ!, తథావా, జానేజానే; వస్తుతో నాయ మపరాధస్తదేయః; ఏవఙ్కిలాఽఽచక్షతే నిరూపకాః;—
॥శ్లో॥ మాతాచరణ్డా వృతకామిషణ్డా వరోవితణ్డో వనితాచచణ్డీ ।
కిమాచరత్వేష ఇమామవస్థాం సమాగతస్సన్నపమార్గమార్గాత్ ॥ ఇతి.

కేస—కిమేతన్నిగూఢహృదయమ్పద్యమ్?, నాహమస్మి నాగరకః; గ్రామీణానామ్మాదృశానా మీదృశమపర్ణజ్ఞానమతీవదుర్లభమ్, తద్వ్యక్త మభిధీయతాన్తావత్.

పాన్థః—"అహ్నా పాశేష్వేషుపశ్యే"తి ఖల్వావచకుతఇతి (ఇతస్తతో వీక్షతే.)

కేస—నను కస్మాన్ముక్షేతవ్యమ్ ?, "ఉత్సజ్జే భగసత్త్వవేపహి భయమ్మార్గే భవేత్ప్రాణినామ్" ఇత్యాద్యభియుక్త సుభాషిత మవధారితకిమ్ ?. బ్రూహి రే ! బ్రూహి. [సలిలాన్తరుత్స్రు ష్టోవాయువిశేషశ్చేదూర్ధ్వమ్మస్తకాదుత్తిష్ఠేత్ ? కోనుఖల్వత్ర ప్రతిరోద్ధాభవేత్ ?.]

పాన్థః—జిత్రోఽస్మి పరతన్త్రః ; తథాపి కర్ణేకథయామి. ॥ శ్లో ॥ యదామాతాజాతా పతివిరహితా కామిషుగతా తదా జామాత్రాద్యా 'ధిగిమ'మితి రాజ్ఞేయమజహుః । క్రమాత్పశ్చాత్ జ్ఞాతి ప్రముఖజనతా నాస్య ముఖమప్యపశ్యన్నిత్యాసీన్నిపతిత ఇహ క్షిప్తసమయే ॥ (ఇతి కథయన్తీతి.)

కేస—ననుమయాప్యేతదేవ గీతమధునా ; కింవాపునరభినవమభిహిత మ్భనతి భవతేదానిమ్ ?.

పాన్థః—సఖే ! అన్యాదృశీఖల్వసూయా భవతః. హుమ్, చర్వితచర్వణ మేవ కృతమస్త్విదానీమ్మయా. అస్త్వేతత్ ; "వధూనిమిత్తం వ్యభిచారమేకః — ప్రయయౌ"ఇతి యదుదీరితమద్య భవతా గాయతా, తదర్థ ఇహ మనాగవజిగమిష్యతే.

కేస—తాత ! ప్రియసఖ ! సత్రప్రహస్యమిహ వివరీతుముత్సహే. [కుతః ?] ॥ శ్లో ॥ అసకృత్త్వహమార్త స్స్యామామయైర్వివిధై స్తదా । భిషజస్తస్య దాక్షిణ్యమ్భవేదావశ్యకమ్మమ ॥ తదస్మాద్వైర మామితావద్విచారాత్.

పాన్థః—తాత ! ఏతదేకమేవపర మవజిగమిషిత మభిధేహి, యత్ కోఽయమ్భిషగితి.

కేస—సఖే! శిఖరాజస్య భ్రాతృకోటి మాటీక తేఽయమిత్యేతావ దేవాద్యయావదస్మద్విదితమ్, యోఽపికోఽపివాభవత్వయమ్, “స్త్రీ రత్నం దుష్కులాదపీ”తి శాస్త్రార్థః కేవలమస్మిన్నేవచరితార్థః. విరమ్యతాన్తావత్, వృథైవ దాక్షిణ్యభఙ్గం కిమితి కరవాణి ?.

ఇతి నిష్క్రాన్తా.

[తతః ప్రవిశతి శిఖిత్రిశఙ్కూ.]

శిఖీ—(సాన్తఃఖేదం నిశ్శ్వస్య,) ॥ శ్లో ॥ కులాద్భ్రంశోహా ! ధిక్తదను గురునిన్దాబలవతీ ! తదేతచ్చిత్తమ్మేస్మృతమిహనికృన్తత్యతిరామ్ ॥

త్రిశఙ్కుః—(సుదీర్ఘంనిశ్శ్వస్య,) ॥శ్లో॥ ప్రియభ్రాత ! మార్గమప్య హహ ! తవమార్గేఘటయితుం కథన్న్వద్యాపిత్వం కలయసి హతహ్రీః ప్రయతనమ్ ? ॥ (ఇతి పూరయతి.)

శిఖీ—(పునర్నిశ్శ్వస్య,) హన్త! కష్టం భోః కష్టమ్ ! !; ॥ శ్లో ॥ నిజగ్రామేవాసం విజహదథకాఞ్చీమధివసన్ ‹ అవాప్తం హ్యాప్తవ్యం న ’ఇతి ముదితాత్మాఽహమభవమ్ । స్థితేసత్యేవంహా ! విధిహతకకృత్యంనుబలవద్యదేవం దుర్మార్గే నిహితచరణమ్మామతనుత ॥ (ఇతి బాష్పాయమాణనయనాఞ్చలో విషీదతి.)

త్రిశ—॥ శ్లో ॥ ప్రియసఖ ! ఫలంపశ్చాత్తాపాత్కిమద్యభవిష్యతి ? వ్యలిఖదఘృణం దైవం శీర్షేతవైవమిదంశప । సయది-జననీ కస్మాదస్మాక మన్యవిబైస్సమం శయనమతనోత్ ?

తస్యాశ్శీర్షే తథా వ్యలిఖద్విధిః ॥

కిమ్బ్రవీమినా ?, ॥ శ్లో ॥ త్వఞ్చాఽథ కపిచిబితి వక్త్రపుటీమ్ప్రఘట్ట్య హస్తద్వయీమతిదృఢఞ్చ నియమ్య నాఽఽసీః । కింవామమాఽద్యభవితా?, ఽనుభవ త్వమేవ కింవాపతన్తిలగుడానిమదీయమూర్ధ్ని ? ॥ రసనామూలమున్మూల్యసమూలమసుమోచ

నమ్ । వరమీదృగవజ్ఞాయా అనుభూతేస్సహోదర! ॥ ఇయ
దేవ మయోచ్యేత భాగ్యాయత్తమతః పరమ్ । కప్చిబిత్యాస్వా,
చేచ్ఛీర్షణమ్బహిర్దణోణాయితుమ్మనః ॥

శిఖీ—భ్రాతః! మాభైషీస్తావత్, ప్రబలోహినః పరికరః పరితో
జాగర్తి.

త్రిశ—తాత! అహమపిజానామితావత్. ॥ శ్లో ॥ కుక్కుటవట బాల
వనాటమ్బాబమ్బానిధి గడ్డ డెంగ్కికోటాఖ్యాః । అపిచ మరుత్వా
న్బాడీ కొణ్డజ్యళవ్రూర్ పెరుఙ్గటూరాఖ్యాః॥సరసీతీరే కేవలమతి
మాత్రప్రీతి మభినయేయుస్తే । త్వయ్యాపన్నే కిఞ్చిత్స్వవపుః
పాలనపరాః పలాయేయుః ॥ అమలకభారవాతాణశ్చ్రిత్వా
'హాట్ హూట్' ఇతీవ సంరమ్భమ్ । విదధాసియదితు, కీలో
త్పాటికపీడ్రిస్యగలి మవాప్స్యసిభోః! ॥ 'స్వయమపినవిబుద్ధ్యతే'
ఇత్యాదిజనూక్తి స్త్వదేకవిషయైవ । ఒస్తుఫలముష్కభేదజ్ఞాన
విహీనస్యతే కుతోవిష్యఙ్? ॥ 'త్రింశద్గుణాస్సమగ్రాజామాతురు
భాగుణౌపరంవికలా'। ఇతిచశ్వశ్రూవాక్యం కదాపితవకిం నక
ర్ణయోఃపతితమ్ ? ॥ పలాలపూలేషునిధాయచోల్కాం స్ఫ్రితా
డయేగంశ్చ నిజోంసమే । అతో౽దసీయానివచాంసి శృణ్వన్
'తకాతకాత్తై' ఇతి మాస్మనృత్యః ॥ (ఇతి హితముపదిశతి.)

శిఖీ—భోః! కిమేవమధికమ్స్ప్రిసజ్జయసి ? ॥ శ్లో ॥ అనన్దాణ్పిళ్ళై వం
శీయై విణ్ణమూర్ వంశజైరపి । కింనుసమ్బన్ధమాత్రేణ కార్తా
ర్ధ్యమభిమన్యసే ? ॥ జహీహ్యేతాదృశీమాశాం, త్రిశఙ్కురితి
నామ తే । ప్రాశనఙ్చ బహిర్వేద్యాం విపర్యస్యేన్నజాత్వపి ॥

త్రిశ—(సఖేదమ్,) "త్వామ్ముధికుక్కులపాంసన" ఇతి పరాఙ్ముఖో
బాష్పం వికిరతి.

[॥ తతః ప్రవిశతి సహసా కేసరీ ॥]

కేసరీ—తాత ! శిఖిరాజ ! కిన్తే ఛన్దః ?, భద్ర మాత్మాన మనుపాల
య ; నూనమచిరాదేవ తే ముష్ట్యస్థిమూలమున్మూలయితాస్మి;
జాగృహి ! జాగృహి !!. (తతశ్శిఖినో ఽధరస్పన్దమవలోక్య,)
కిమిత్యన్తర్జ్జపసి ? ॥ శ్లో ॥ శష్పమపి దుష్ప్రధర్షణ మ్ముష్కరూ
ఢం సుముష్కలోత్తమ ! మే । నిష్కృష్టమేతదిష్టం నిదర్శనష్టధి
యాఞ్చ శిష్టవర్యాణామ్ ॥ అరే ! సమ్ప్రతితావదేతావతి క్షాన్త
మస్మాభిః ; యదిపునరితఃపరం కిఞ్చిదధిక మ్ప్రసజ్జయిష్యసి,
తదాహ్యనుపదమేవ చర్మ తే పృష్ఠస్య మోచయిత్వా లవణలేప
మాకలయిష్యామః.

శిఖీ—కిన్నుభోః ! స్వాత్మానమిహ దశకన్ధరమభిమన్యసే ?, యదాత్మా
నమపి విస్మరన్నన్యదన్యదేవాఽభిధాతు మారభసే ; కిముపరి
కిమపి రాజస్థానమస్తీత్యపి (నసఙ్కుచసి ?) న మన్యసే ?.

కేసరీ—హా ! ధిక్తే జీవితమ్. యతః, ॥ శ్లో ॥ పృథ్వ్యాం నిపాత్య ప్ర
సభం సమన్తాత్సన్తాడ్యమాన స్సతరామపి త్వమ్। న శ్మశ్రుమూ
లే లగతి స్మ మృత్స్నేత్యుదీరయస్యాశు నిహీనలజ్జః ॥ వస్తుతస్తవ
కులభ్రష్టశిరోమణే నోఽత్సహేత ముఖమప్యభివీక్షితుం కోఽపి
జన్తుః; అహహ ! అన్యాదృశంహి విధేస్సృష్టికౌశలమ్ ! ॥ శ్లో ॥
పృథ్వ్యామస్యామ్మహత్యాం క్వచన కమపి కుగ్రామముద్భావ్య
తస్మిన్నుత్థాప్య స్వైరిణీంకామపి తదుదరతః పాతయిత్వేదృశం
త్వామ్। ధిక్తే బ్రహ్మన్ను భావప్రకటనచటుల మ్మాలముత్పాద్య
తస్మిన్నాలిప్యోచ్చైరధారా మ్ప్రకగుదగళితాం దైవమాసీత్కృ
తార్థమ్ ॥ (ఇతి పరాఙ్ముఖ స్సంవృత్తః.)

శిఖీ—(సాన్తస్తాపమ్) హన్త!, న ఖలు సతిస్వకీయద్రవిణదోషే నాడిన్ధమో దణ్డమర్హతి; నూనమస్మాకమేవాఽయమపరాధః పాపఫలమ్. యదితు నైవమ్, తర్హి ‹‹ యాన్తి న్యాయప్రవృత్తస్య తిర్యఞ్చోఽపి సహాయతామ్ । అపన్థానన్తు గచ్ఛన్తం సోదరోఽపి విముఞ్చతీ ›› త్యాదికం శతశ శ్శ్రుతవానస్మ్యహ మిదానీమన్యాయప్రవృత్తః కిమిత్యేవన్నామ ‹ సోఽయముద్వృత్తచక్రవర్తీ› తి గరిష్ఠైర్గర్హ్యే?. (ఇతి చేలాఞ్చలాచ్ఛాదితముఖో విలపతి.)

త్రిశఙ్కుః—(సహాసోపసృత్య,) అయి! జాల్మ!, కచ్చిదితోఽపివా సత్పథముపేత్య సముజ్జిజీవిషసి? ॥ శ్లో ॥ రేరే! గోగణపాలనాయ సతతం గన్తుర్గవాం పృష్ఠత స్తచ్చర్యానుగుణాభిధా మ్బిభ్రతః కస్యాపి కుగ్రామిణః । పాదే పఙ్కకళఙ్కితే బత! పతన్ కస్మాచ్ఛిఖిన్! దూయసే? నేదిష్ఠే పదపఙ్కజే ప్రియగురోర్ణిర్జరార్యస్య నః ॥

శేషః—అద్యాపి న కిమప్యస్తమితంనామ; ॥ శ్లో ॥ ‹‹ శ్రీమన్నిర్జరార్య! ప్రథితశమదమాద్యైర్గుణైర్భూషితాత్మన్! శ్రీమచ్చాతుర్యశైలీ మనితరసులభాం శృణ్వతః పశ్యతశ్చ । దాసస్యైతస్య మూర్ధా పతతి చరణయో స్స్వామినోఽద్యైవ, తస్మాత్సోఽసావాద్రాగపరాధీ కథమపిచభవద్గేహభృత్యో విధేయః ›› ॥ ఇత్యేతత్ప్రార్థనాపద్య ముచ్చైరనుసన్ధాన స్సద్య ఏవ యది పునస్తదీయపదపఙ్కేరుహపరిసరే పతేదయం శిఖిరాజః, తర్హి సత్యమసౌ జీవిష్యత్యేవ. నచేన్నజానే కింవాభవిష్యతీతి.

త్రిశఙ్కుః—అభాగ్యదుర్భాగస్యాస్య భ్రష్టదుష్టస్య కథన్నామైతాదృశమ్భవితా భాగధేయమ్?; ‹‹ యః పఞ్చమేవయసి న ప్రతిపద్యతే యత్ పఞ్చాశద్ధాయనగతోఽపి స తన్న వేత్తి ›› ఇతీదమభియుక్తసుభాషితం అపినామాఽయమాధార్ష్ట్యమాపద్యేత?.

శిఖీ——హే మహాత్మా! భవానప్యాత్మనః ప్రసఙ్గ మతిక్రామతి?, కిమ్మా
మ్మాకమ్మన్యసే?, నియమయతావత్కిఞ్చిజ్జిహ్వా[illegible]. "అతిస్తుత్యా
దుర్జన" ఇతిన్యాయేన చిరాద్భవదాశయమనురుద్ధ్య భా[illegible]
ణామపినూనం కిమిత్యేవమేవమధికమధికముపాలభసే?. మయా
తావదితఃపరంనకస్యాపిపాదే పతితవ్యమ్. చిరాదేవాఽహం
దక్షిణకలాచార్యవైభవంజానే; అలమలం తదీయసహవాసేన.

త్రిశఙ్కుః——అయి! జాల్మ! విభీషణాదిభి స్సుచిరంహితముపదిష్టోపి
రావణ స్తదంశతోఽప్యనాద్రియమాణోయాదృశీంనామ గతిమ
గాత్, సత్యంతాదృశ్యేవగతి స్త్వయాఽపి సమ్ప్రాప్స్యతే. ఇద
స్త్వవధేహి; ॥ శ్లో ॥ "ఆదాచేతనజన్మాప్తి రచేతనజనేర్వరమ్ ।
తత్రాపిక్రిమికీటాదిజన్మతః పక్షిజన్మతా ॥ తతోపిమృగజన్మత్వం
తతోపి నరయోనితా । తత్రాపిబ్రహ్మయోనిత్వం తతో వైష్ణవ
యోనితా ॥ తత్రాపి శ్వేతమృల్లిప్తనాసాగ్రాఽఽచార్యభృత్య
తా । తతోపిరమ్యజామాతృమునిపాదైకభక్తతా ॥ ఉత్తరోత్తర
ముత్కర్షమేవంరీత్యా నిబోధత । నాసాస్పర్శవిహీనోర్ధ్వ
పుణ్డ్రాఙ్కితలలాటినామ్ । క్రిమికీటాదిజన్తుభ్యోప్యత్యర్థమప
కృష్టతామ్ । ఆమనన్తిమునిశ్రేష్ఠాస్సేతిహాసాగమాదయః" ॥ ఇతి
బ్రహ్మాణ్డపురాణాష్టోత్తర పఞ్చశతతమాధ్యాయవచనార్థాను
సన్ధానపురస్సరం తదనురూపమనుష్ఠానమవలమ్బసేచేత్ అత్రా
ముత్రచ భవతో సకాచిన్న్యూనతా భవితా; ఇయదేవచాహ
ముపదేష్టుమీశే.

శిఖీ——అస్తుతావత్తదిదమఖిలమతిదూరతః; మమతావదియమాద్యత్వి
కేస్థితినకశ్చిదత్రాముత్రచపరిహాపయిష్యతి. ఇదన్తుసుదృఢంవిద్ధి.

కేసరీ——(సహాసమ్) అతిరమణీయమభిహితమ్; సాధుసాధు సఖే!

సుష్ఠుతానముక్తమ్. "యఃపుత్రఃపితరం ద్వేష్టి తం విద్యాదన్యరేతసమ్। యస్తునారాయణం ద్వేష్టి తం విద్యాదన్యరేతసమ్"
ఇత్యస్యార్థ మవధార్యైతముక్తమ్? ఉత అనవధార్య.

శేఖ—(నాసాగ్రే తర్జనీంనిధాయ, స్వగతమ్.) దృఢమేవాహామి దాని మనేనగృహీతకేశేనసంవృత్తః, కిమిత్యస్యోత్తర ముచితమ హామద్యాఽభిధాస్యే; అస్మత్పితృపితామహప్రపితామహప్రభృతిభిః ప్రాప్తైఃపూరుషైః రతిచిరాదాదృతాం సత్కీంసరణిమతీవ విహాయ్య ఏవంకి తేషధి పదవిశేషాత్ పితృద్వేషిషు ప్రథమతః పరిగణనమస్మాకమవ్యాహతమ్; నిరాక్షేపసిద్ధమేవనైతావతా నః పరకీయరేతఃప్రజనితత్వమ్. అథచ శ్రియఃపతే భగవతో దేవాధిరాజస్య అపరావతారభూతేషు శ్రీమల్లోకాచార్యేషు, నాథాచ్చ్రీరఙ్గనాథాపరావతారభూతేషు శ్రీమల్లోకార్యవర్య సోదర్యేషు ఆచార్యహృదయాద్యాశ్చర్యతమప్రబన్ధ ప్రసాదన ప్రఖ్యాపితాఽప్రతిమ ప్రభావేషు శ్రీమన్నిగమాన్తదేశిక సముజ్జీవనైకబద్ధశ్రద్ధేషు "అఴ్హకియమణవాళప్పెరుమాళ్ నాయనార్" ఇత్యాఖ్యాతేష్వాచార్యేషు, శ్రీమతా రఙ్గనాయకేన ప్రసాదితే "శ్రీశైలేశదయాపాత్ర" మిత్యాదిపద్యరత్నే, తత్ప్రతిపాద్యభూత పరమాచార్యేషుచ పరమస్యప్రద్వేషస్య ప్రకాశనాన్నారాయణద్వేషిత్వమప్యకుతమ్. నిష్ప్రత్యూహసిద్ధమేవ చైతావతాఽస్మాకమన్యరేతస్త్వమ్. హాదిగ్ధిగస్మాన్ కిమిత్యేవన్నామహాతవిధిరయం చణ్డాలగామిన్యాః కస్యాశ్చిత్స్వైరిణ్యాః కుక్షితఃపాతయతిస్మ?. అహహ! కథమివాఽలిఖదస్మాకం శిరసి విధిహతకోఽయమ్!. (ఇతిచిన్తయన్ భుక్త్వాఽఽద్రకః కపిరివ ఇతికర్తవ్యతామూఢో ఽంభ్రమీతి.)

త్రిశఙ్కుః—తాత! శిఖిరాజ! కిముత్తరముక్తం కేసరిణా ఽనుయోగస్య?.

కేసరీ—కింవక్తవ్యమ్?, అప్రతిషిద్ధమనుమతమ్భవతీత్యేవ.

శిఖీ—॥ శ్లో ॥ అస్తత్ప్రాణ్యాన్యేషాంన్యపి మమ వివశాకేన్ద్రియస్య పృష్టస్యైతన్యాయంశిస్య సోహం కిమితి సముచితం వాక్యమత్రోత్తరం వాక్యహారాణి। ప్రాణానాం జారాత్మ్యతోఽహం ప్రతిపాదయామి ద్వేషిణాం దుష్టబోధాత్తేషాం మస్తమ్ప్రిదాయాఽస్తి నిహితమనః పుణ్డ్రైవైష మ్యహాసమ్ ॥ తతః ఖలు దురాగ్రహ ప్రపాద్యావని పూర్ణాలిత ప్ర (క్లృప్త) స్తే ఫణిగణోదరాణా మమ మశేషమనోఽనుభవమ్। తతశ్చనరయోగి రాత్రిప్రభృతి దేశానాం క్షితీశానాయాం యితుమారభే మమ ధిగిద్మృశంగుమతిమ్। ఇత్యేవం చా మమ దుష్టబుద్ధిం విధినా వర్తయ్యప్రపతత్సుబుద్ధిమ్। అజ్ఞరాచార్యపదాబ్జమోమార్గం నిపాతయత్యేతత్యభునాఽఽనమామ్ ॥

త్రిశఙ్కుః—హస్తభోః! అగ్రజస్య మే శిఖిరాజస్య సపస్రిత్రాణస్సహీనః కాల స్సముపస్థిత ఇవ; యదేనమిదానీం మహాత్మన ఉజ్జయనో పాయమన్వేష్టుమర్హసి!.

కేసరీ—అయి శిఖిరాజ! స్వతోఽవికృతమిదన్త్తే మస్తకం కదాఽసునామ పుణ్డ్రికాటిల్యాత్పునర్వికారయసి?, ఛీ ఛీ, సమాక్రియతా న్నావదచిరా దూర్ధ్వపుణ్డ్రసన్నివేశో యథావిధి.

శిఖీ—(“ యుజ్యతఏవే ” తి—తథైవోర్ధ్వపుణ్డ్రం సమాకృత్య, హర్షప్రకర్షాద్గాతుమారభతే;) ॥ శ్లో ॥ కిన్నను సహ్యేర్ధ్వాకస విధయే విధినావినీయతేనానా ?। అహాహా! కలయన్తి కెంకిం ప్రమిణోపనిషత్కు దృష్టయః కుటిలమ్! ॥ ఇతి.

కేసరీ—ఓం, సుష్ఠు గాయతి శిఖిరాజః. అహమపి కిఞ్చిద్గాస్యామి తావత్. ॥ శ్లో ॥ కలికాలరాక్షస మమకృత ప్ర బలప్రభావప్రహా

సుష్ఠుతావదుక్తమ్. "యః పుత్రః పితరం ద్వేష్టి తం విద్యాదన్యరే
తసమ్। యస్తునారాయణం ద్వేష్టి తం విద్యాదన్యరేతసమ్"
ఇత్యస్యార్థ మవధార్యైతదుక్తమ్? ఉత అనవధార్య.

శిఖి—(నాసాగ్రే తర్జనీంనిధాయ, స్వగతమ్.) దృఢమేవాహామి
దానీ మనేనగృహీతకేశస్సంవృత్తః, కిమిత్యస్యోత్తర ముచితమ
హమద్యాఽభిధాస్యే; అస్మత్పితృపితామహప్రపితామహప్రభృ
తిభిః పూర్వైః పూరుషై రతిచిరాదాదృతాం సతీంసరణిమతీవ
విమృశ్య విపరీతేపథి పదవిక్షేపాత్ పితృద్వేషిషు ప్రథమతః
పరిగణనమస్మాకమవ్యాహతమ్; నిరాక్షేపసిద్ధమేవచైతావతా నః
పరకీయరేతః ప్రజనితత్వమ్. అథచ శ్రియఃపతే ర్భగవతో దే
వాధిరాజస్య అపరావతారభూతేషు శ్రీమల్లోకాచార్యేషు,
సాక్షాచ్ఛ్రీరఙ్గనాథాపరావతారభూతేషు శ్రీమల్లోకార్యవర్య
సోదర్యేషు ఆచార్యహృదయాద్యాశ్చర్యతమప్రబన్ధ ప్రసాదన
ప్రఖ్యాపితాఽప్రతిమ ప్రభావేషు శ్రీమన్నిగమాన్తదేశిక సము
జ్జీవనైకబద్ధశ్రద్ధేషు "అళగియమణవాళప్పెరుమాళ్ నాయ
నార్" ఇత్యాఖ్యాతేష్వాచార్యేషు, శ్రీమతా రఙ్గనాయకేన
ప్రసాదితే "శ్రీశైలేశదయాపాత్ర" మిత్యాదిపద్యరత్నే, తత్ప్రతి
పాద్యభూత పరమాచార్యేషుచ పరమస్యప్రద్వేషస్య ప్రకాశ
నాన్నారాయణద్వేషిత్వమప్యక్షతమ్. నిష్ప్రత్యూహసిద్ధమేవ
చైతావతాఽస్మాకమన్యరేతస్త్వమ్. హాధిగ్ధిగస్మాన్ కిమిత్యే
వన్నామహతవిధిరయం చణ్డాలగామిన్యాః కస్యాశ్చిత్స్వైరిణ్యాః
కుక్షితః పాతయతిస్మ?. అహహ! కథమివాఽలిఖదస్మాకం శిరసి
విధిహతకోఽయమ్!. (ఇతిచిన్తయన్ భుక్త్వాఽఽద్రకః కపిరివ
ఇతికర్తవ్యతామూఢో బంభ్రమీతి.

త్రిశఙ్కుః—తాత! శిఖిరాజ! కిముత్తరముక్తం కేసరిణోఽనయోగస్య?.

కేసరీ—కింవక్తవ్యమ్?, అప్రతిషిద్ధమనుమతమ్భవత్యేవ.

శిఖీ—॥ శ్లో ॥ అస్త్వేతచ్ఛాస్త్రాణ్యశేషాణ్యపి మమ విదితాని కేసరిన్ స్త్రీణి కృష్ణస్యైతస్యాంశస్య సోఽహం కిమితి సముచితం హ్యుత్తరం వ్యాహరాణి। పూర్వం జాత్యాన్త్యోఽహం ప్రవితతనిగమవిద్వేషిణాం దుష్టబోధాత్తేషాం దుస్సమ్ప్రదాయాన్ప్యసి నిహితపదః పుణ్డ్రవైషమ్యమాసమ్ ॥ తతః ఖలు దురాగ్రహప్రబలభావని ర్మూలిత ప్రక్లృప్తశ్శ్రుతి ధీమణోదయో విషమశేముషీకోఽభవమ్ । తతశ్చవరయోగి రాట్ప్రభృతి దేశికానాం కృతీవిదీమాష యితుమారభే మమ ధీగేద్విశీందమతిమ్ ॥ ఇతః పరం వా మమ దుష్టబుద్ధిం విధినా వర్త్యప్రజపత్సుబుద్ధిమ్ । అఙ్ఘ్రరాచార్యపదాబ్జమోమాణం నిపాతయన్త్యత్యధునాఽధ యామి ॥

త్రిశఙ్కుః—హన్త భోః! అగ్రజస్య మే శిఖిరాజస్య సమ్ప్రతి తామసమిా చీనః కాల స్సముపస్థిత ఇవ; యదేవమిదానీం మూర్త్యా స ఉజ్జ్వలనో పాయమన్వేష్టుమారేభే!.

కేసరీ—అయి శిఖిరాజ! స్వతో వికృతమిదన్తే ముఖం కుతోనునామ పుణ్డ్రకౌటిల్యాత్పునర్వికారయసి?, ఛీ ఛీ, సమిాక్రియతాన్తావ దచిరా దూర్ధ్వపుణ్డ్రసన్నివేశో యథావిధి.

శిఖీ—(« యుజ్యతఏవే » తి—తథైవోర్ధ్వ పుణ్డ్రం సమిాకృత్య, హర్షప్రకర్షాద్గాతుమారభతే;) ॥ శ్లో ॥ కిన్ను సర్వోర్ధ్వనసవిధయే విధినా విధీయతే నానా ?। అహహ! కలయన్తి కింకిం ప్రమిథోపనిషత్కుదృష్టయః కుటిలమ్! ॥ ఇతి.

కేసరీ—ఓ, సుష్ఠు గాయతి శిఖిరాజః, అహమపి కిఞ్చిద్గాస్యామి తావత్. ॥ శ్లో ॥ కలికాలరాక్షస మహీమసీకృత ప్రబలప్రభావక్షమా

పత్తనోత్తమే। శతవైరినూత్నకీర్తిరసవేదివైష్ణవాః విలసన్తు ధర్మపరి పాలనోత్సుకాః ॥ (ఇతి గాయతి.)

త్రిశఙ్కుః—ఇతోఽప్యాశ్చర్యతమ మహామద్య గాస్యామి, పశ్యత.

॥ శ్లో ॥ కలికాలదైత్యకలితాః క్రియా అహో! కృతదైత్యరాడ్భిరపి దుష్కరాఇవ। యతిరాజముఖ్యగురువిగ్రహాఽఽసనం బత! రావయన్తి యదమీ నృశంసకాః ॥

కేసరీ—అలమలమ్, ఇదానీ మీదృశవృత్తాన్తప్రసఙ్గనే మహీయాన్ కిల భవితా నః ఖేదో మనసః. ॥ శ్లో ॥ ఏతే విప్రాపశదా బ్రాహ్మణహత్యామపి ధ్రువం కుర్యుః। ఈదృశఘాతుకవార్తాం శృణవాని కథన్ను సామ్ప్రతం శ్రవసా? ॥

త్రిశఙ్కుః—ఆమ్, సత్యముక్తమ్భవతా; ఏతేఖలు కిరాతకాఇవ తదా తదా సాధూనపి స్వామినో వీథీషు నిపాత్య ప్రసభం ప్రహరన్తి. అహహ! అన్యాదృశోఽయం దారుణో ధూర్తభావః. సత్యమేవహి పఠ్యతే పౌరాణికైః—"రాక్షసాః కలిమాశ్రిత్యజాయన్తే బ్రహ్మయోనిషు। బ్రాహ్మణానేవబాధన్తే తత్రాపిశ్రోత్రియాన్ కృశాన్" ఇతి.

శిఖీ— ॥ శ్లో ॥ సహఏకిళజే విణిందిఏ ణహులు శే కమ్మవివజ్జణీఅఏ। పసుమాళణకమ్మదాళుణే అణుఅంపామిదుఏవ్వ శోత్తిఏ" ॥ [ఛాయా—"సహజంకిల యద్వినిన్దితం నఖలుతత్కర్మ వివర్జనీయమ్। పశుమారణకర్మదారుణో అనుకమ్పామృదురేవ శ్రోత్రియః" ॥ శాకున్తలే ॥] (ఇతిపఠతి.)

త్రిశఙ్కుః—తాత! నూనమద్య వక్త్రేణ భవత శ్శర్కరా ప్రక్షేప్తవ్యా. దిష్ట్యా భవానిదృశై స్సైనికదశరాత్రజ్ఞాతిభి స్సహ సఙ్గంవిహాయ యథావత్ సాత్త్వికసన్తతిసమ్మతాం సరణిం సముపస్థిత ఇత్యతితరామిద మాసోపదస్థానమస్మాదృశామ్.

శిఖీ—తాత ! కిమహఙ్కారవాణీ? ; శృణు తావదద్య భూతార్థమ్ ;—

॥ శ్లో ॥ కశ్చిద్ఘోఽఽదిమ టాద్వితీయ వత్తృతీయ స్తాచతుర్థోఽ
ఽన్త్యరః ఖర్వః ఖణ్డితసచ్చరిత్రనిచయో నీచ స్వరస్యాన్తికే । ఖా
ర్డకర్ణఘటీమ్మము స్వదశనైర్బుద్ధిమర్మమాఽఽనాజ్ఞవ ఇచ్ఛక్రే
ధిగ్ధిగముష్మహాఽఽగస మహాఙ్కారైక ముఖ్యాఽఽకరమ్ ॥

త్రిశఙ్కుః—తాత ! గతం గచ్ఛతు ; ఇతః పరమీదృశాం దూర్ధ్యశిఖా
మణీనాం నామాపి భవతా న స్మర్తవ్యమ్. అహమపి తథా
ప్రయతిష్యే, యథా పునః ¶ 'త్రిశఙ్కు' రితి నమాం కోఽపి కథ
యితుముత్సహేతేతి నిష్క్రాన్తః.

కేసరీ—(సుదీర్ఘం నిశ్శ్వస్య,) నిరన్తరాయమేవహి నివర్త్త్తా
నః ప్రవృత్తిః ; " అహో! భాగ్యమహో! భాగ్యమ్! "

॥ శ్లో ॥ వయస్సు జీర్ణకుడ్యేన సద్వితీయోఽపి కశ్చన । క్రూరో
ఘోరప్రమాణోక్తి వ్యక్తదౌర్జన్యవిక్రమః ॥ పూర్వాచార్యపదా
మ్భోజపరిచర్యావిదూరగః । తదీయదివ్యసూక్త్యర్థ ప్రత్యాఖ్యాన
పరాయణః ॥ ప్రణినాయప్రబన్ధాన్యాన్, తానద్యాఽఽమూలమస్త
కమ్ । వేదాన్తార్యవచస్సారైః ప్రత్యాఖ్యాతుం ప్రయామ్యహమ్ ॥ ఇతి
నిష్క్రాన్తః.   [ఇతి నిష్క్రాన్తాస్సర్వే.]

శిఖిరాజశేఖరంనామ

ప్రకరణం సమ్పూర్ణమ్.

¶ అత్ర— " తిసంకూ విఅ అందరాళే చిట్ఠ " [ఛాయా— " త్రిశఙ్కురివాఽన్తరాళే తిష్ఠ. "] ఇత్యేతచ్ఛాకున్తలనాటకీయ ద్వితీయాఙ్కస్థ విదూషకవాక్యార్థస్స్మర్తవ్యః.

శ్రీరస్తు.

విశేషతోఽవధేయమ్.

వర్తమానసౌమ్యనామసంవత్సరే మీనమాసి షష్ఠే దినే (19–3–10) శ్రీవేఙ్కటాద్ర్యుపత్యకాస్థ శ్రీపద (తిరుపతి) నగరాద్యః కశ్చిదుద్వృత్తచక్రవర్తీ "ఉమాపాకశిఖరాజ" ఇతి విన్యస్తహస్తాక్షరః కమపి "మఙ్గళవాద" నామానమ్ప్రబన్ధమ్ప్రేషయ ప్రాహైషీదస్మాకమన్తికమ్. కోవా పునరయమిదమ్ప్రబన్ధప్రణేతా నిగూహితనిజనామధేయః కల్పితకృత్రిమనామధేయాన్తరశ్చేతినవయమ్ప్రతిపత్తుమీశ్మహే; అథాపితు తస్మిన్నేవప్రబన్ధే ప్రబన్ధురాత్మనః కేషాఞ్చిత్ప్రభావానామ్ప్రదర్శనపరిపాటీపర్శనోవయమన్తరాత్మనైవ కమపి తాదృశమవధాయర్న, "నిరీక్ష్య ధరణీధరమ్భవతి సారమేయోయది క్షితిర్భవతి భూభృతో నఖలుకాచిదేతావతా" ఇత్యాదికాముదారసూక్తిమనుసన్ధానాస్తూష్ణీమేవాఽవాతిష్ఠామహి.

అథచ సోఽయంశిఖిరాజనామా 'నాఽస్మదీయాం కృతిం కోపి ఖణ్డయితుమైష్టే'త్యతిమానాఽభిమానదూషితధిషణస్స్వీయమాత్మభువమతితరామితశ్లాఘ్యా, "తత్రతత్ర బహిర్దేశేషు పర్యటాట్యాఽస్మదీయప్రబన్ధార్థప్రవచనేనసమమస్మదీయప్రభావపరిపాటీశ్చ పరితః ప్రపఞ్చయే" త్యుద్బోధ్య తతఇతః ప్రజిఘాయ.

తతశ్చ తతఃప్రస్థితస్సచ సులోచనః క్రమేణాఽస్మదన్తికమప్యాగత్య స్వపితృప్రణీతప్రబన్ధముద్దిశ్య ప్రశంసారూపం కిఞ్చిత్ప్రసజ్య, తదను స్వకీయవంశప్రతిష్ఠాప్రక్రియామ్ప్రపఞ్చయిషుః "అస్మత్పితామహప్రపితామహప్రభృతయః పూర్వే పురుషాస్తావదన్ధపరమ్పరయా దక్షిణకలాచార్య సమ్ప్రదాయమేవ సాధీయాంసమభిమన్యమానాస్తదనుగుణాఽనుష్ఠానాఽఽచరణాదిశాలినః కాలమతివాహ

యాశ్చక్రుః; సమ్ప్రతి తావ దస్మదీయతాతపాదాః పరిష్కృతప్రజ్ఞాః పరిశోధిత సకలసామ్ప్రదాయికగ్రన్థా శ్చిత్రకటీర్మైరపాఙ్క్త్యర్పితమేవ సమ్ప్రదాయమతిప్రశస్తమనాయాసగహ్యాఖ్యాఽవధారయన్త స్తత్త్వా ర్థమిమ మాసమన్తాదావివేదయిషవో దశభిరంశైరలఙ్కృతాం కామపి కృతిమారచయితు మారభమాణాః ప్రథమతః ప్రాథమికమం శమదసీయమభిలిఖ్య భవతాం సన్నిధిమ్ప్రతి ప్రాహిణ్వన్; ఏవమేవచ ఇతఃపరం తత్రతత్ర ప్రకాశయిష్యన్తి ప్రకాశయిష్యామిచేమ" మి త్యాది సుదూరముపన్యాస్థత్.

సద్యఏవచవయం "స్వయఞ్చ పరాన్నాశయతి" త్యేతావ తైవ కేవలేన ప్రతివచనేన తమన్యత్ర యాపయిత్వా తత్పితురుషఃపాక శిఖిరాజస్య తదనుబన్ధిజనతాయాశ్చ ప్రభావమన్యాదృశమత్యాశ్చర్య తమ మనేకసుహృన్ముఖాదవగత్య, మధ్యేమధ్యేచ తమత్ర మాత్రయా ప్రదర్శయన్తః "కులభ్రష్టముఖధ్వంసా" ఽభిధాన మేతత్ప్రబన్ధరత్న మ్ప్రణీయ ప్రాచీకశామ.

యద్యపి ప్రతిపక్షిణా తేన గృహీతస్యాపి ప్రబన్ధస్యాత్ర సామ గ్ర్యేణ ప్రకటనమావశ్యకమ్, తథాఽపి తదీయమవిమర్శమహోఽనల్పదు ర్జల్పితానాం కార్త్స్న్యేన ప్రకాశనమిహ ఽఽర్యమిశ్రాణామభిరో చేతనచేతసఇతి తదుష్యమూహమపారంసిష్మేతి తత్త్వమిదమవగన్తవ్య మశే షైరభిజ్ఞైః. యేపున స్తత్ప్రబన్ధాఽఽనుపూర్వీమవశ్యమేవ దిదృక్షన్తే, తేపున స్సముచితేషుసమయేష్వస్మన్నికటం సమేయా సముపేత్య స్వైర మేవ తామవలోకయన్త్వి త్యఖిలమవదాతమ్. ఇతి;—

శ్రీ కాఞ్చీ—ప్రతివాదిభయఙ్కర,

అణ్ణఙ్గరాచార్యః [కులభ్రష్టముఖధ్వంసీ.]

ஸ்ரீ

ஆழ்வார் எம்பெருமானார் ஜீயர் திருவடிகளே சரணம்.

குலப்ரஷ்ட முகத்வம்ஸ மொழிபெயர்ப்பு.

தண்டாமரையி னுடன்பிறந்தே தண்டேனுகரா மண்டூகம்
வண்டே கானத்திடைப்பிறந்தும் வந்தே கமலமதுவுண்ணும்;
அண்டே பழகியிருந்தாலு மறியார் போல்லோர் நல்லோரைக்
கண்டே களிப்புறுவராடிக் கற்றோர் நல்லோர்பெற்றக்கால்.

இதனால் அறிஞர்களனைவர்க்கும் அறிவிப்பது யாதெனில்; "ப்ரஷ்டதுஷ்டசிரோமணி" என்று விருதுவஹிக்கப்பெற்ற 'உழப்பாக்கம் - குடுமிமுடிச்சு' என்பானொருவன் எழுதியனுப்பியதொரு 'மங்களவாதம்" என்னும் வடமொழிச்சுவடிக்கு மறுப்பாக 'குலப்ரஷ்டமுகத்வம்ஸம்' என்றொருவடமொழி நூலை இயற்றி வெளியிட்டனம். வடமொழிபயிலப்பெறாத தென்மொழிப் புலவர்கட்கும் அந்நூலில் அமைக்கப்பட்டுள்ள அரிய அம்சங்களை எளிதில் உணர்த்துகைக்காக, அதிலுள்ள சிற்சில ஸாராம்சங்களை மொழிபெயர்த்து இங்கெடுத்துரைக்கத் தொடங்குவாம்.

க. பூர்வபக்ஷம்:—பிள்ளை உலகாசிரியர் அருளிச்செய்த அஷ்டாதசரஹஸ்யங்களில் ஒன்றான 'முமுக்ஷுப்படி' என்னும் ரஹஸ்யத்தில் சாஸ்த்ரமுறையின்படி மங்களநியந்தநம் யாதொன்றும் செய்துபோந்ததாகக் காணாமையால் அதற்கு சுக்ரந்தத்வம் கூறக் குறையில்லை. முதலில் "முமுக்ஷுவுக்கு" என்று தொடங்கிக்கிடக்கையால் இதுகொண்டு மங்களஸமர்த்தநம்பண்ணக் குறையென்னென்னில்; ஆத்மப்ராப்திகாம (கைவல்யநிஷ்ட) னுக்கும் முமுக்ஷுத்வமுண்டென்று பெரியஜீயர் வ்யாக்யாநத்தால் பெறப்படுகையால், இப்படி கேவலனுக்கும் பொதுவான முமுக்ஷுபத ப்ரயோகமாத்ரத்தாலே மங்களஸமர்த்தநம் பண்ணப்புகுகை சாலவும் சேராது.

ஸித்தாந்தம் :—பிள்ளை உலகாசிரியர் அருளிச்செய்த ரஹஸ்யங்கள் பலகிடக்க, முமுக்ஷுப்படியில் இம்மங்களவிசாரம் பண்ணப்புக்கது பூலையின் பணியே. இப்ரபந்தவ்யாக்யாநாவதாரிகையில், "எல்லாத்துக்கும் பின்பிறே முமுக்ஷுப்படியாகிற இப்ரபந்தமிட்டருளிற்று" என்று பெரிய ஜீயர் அருளிச்செய்தருளினமையால், இது தன்னை ப்ரதமரஹஸ்யமாகக்கருதுகைதானும் கூடாது. அஷ்டாதசரஹஸ்யங்களுள் "ஸ்ரிய:பதிப்படி" என்னும் ப்ரபந்தமே ப்ரதமாநுக்ருஹீதமென்று ஸம்ப்ரதாயநெறிமுறையில் வழங்கிவருகையால, அதுதன்னில முதலில "ஸ்ரிய:பதியாய்" என்று தொடங்கிப்போந்தமையால் மங்களாநுஷ்டாநம் ஸித்திக்கக்குறையில்லையாயிற்று. ஸ்ரிய:பதி சப்தப்ரயோகமாத்ரததால மங்களம ஸித்தியாதென்று பற்றினது விடாதொழியில், * தெள்ளாரும் ஞானத்திருக்குருகைப்பிரான் பிள்ளான் எதிராசர் பேரருளால் உள்ளாருமன்புடனே மாறன்மறைப்பொருளையன்றுரைத்த இன்பமிகுமாறாயிரத்துக்கும் சுக்ராந்தத்வம் கொள்ளவேண்டிவருமாமத்தனை. இன்னமும் ப்ரதிரஹஸ்ய ப்ரபந்தமும மங்களாநுஷ்டாநமாவச்யகமென்னில் ; தூப்புல்பிள்ளை அருளிச்செய்த ரஹஸ்யங்களுள் 'தத்வபதவீ' 'ரஹஸ்யபதவீ' 'ரஹஸ்யஸந்தேச விவரணம்' முதலியரஹஸ்யங்களின் முதலில் அதுகாணப்பெறாமையால் அவற்றையும சுக்ராந்தமென்னவேண்டிவரும். ஆகையால் அங்ஙன்சொல்லுகை சேராது. இங்ஙனே கருதியிறே கதாதரபட்டாசார்ய ப்ரப்ருதிகளும் தந்தாமுடைய வாதக்ரந்தங்களில் ஒவ்வொன்றிலும் தனித்தனியே மங்களச்லோகாதிகள் செய்யாதொழிந்தது. இனித்தான் முமுக்ஷுப்படியிலும் மங்களம் ஸமர்த்திக்கேயாகவேணுமென்றாலும் அதற்கிசைந்து பேசுகிறோம் ;—

"முமுக்ஷுவுக்கறியவேண்டும்" என்றவிடத்தில் முமுக்ஷு சப்தம் மோக்ஷகாங்க்ஷியைச்சொல்லுகையாலும், அந்த மோக்ஷ சப்தந்தானும் "முக்திர்மோக்ஷோ மஹாநந்த:" என்ற நிகண்டுவின்படி மஹாநந்தத்தைச் சொல்லுமதொன்றாகையாலும், அந்த மஹாநநத சப்தந்தானும் "ஆநந்தோப்ரஹ்மேதி வ்யஜாநாத்" என்ற உபநிஷத்வாக்யத்தில் ஓதுகிறபடியே பரப்ரஹ்மபர்யாய சப்தமாகையாலும் இவ்வழியே மங்களாநுஷ்டாந ஸமர்த்தநம்பண்ணக்

குறையில்லையாமிறே. இங்ஙனன்றிக்கே; "விண்ணுளாரிலும் சீரியர்" என்று * மயர்வறமதிநலமருளப்பெற்ற ஆழ்வார் ஆதரித்து அருளிச்செய்யும்படிக்கிடாக அநந்தகருட விஷ்வக்ஸேநாதிகளிற்காட்டிலும் அதிசயித்த அநுபாவத்தையுடையரான முமுக்ஷுக்களின் திருநாமம் முதலில் அநுஸந்திக்கப்பட்டிருக்கையால் இதுதானே மஹத்தான மங்களமென்றும் சொல்லக்குறையில்லை. ஆதமப்ராபதிகாமனுக்கும முமுக்ஷுத்வ முண்டென்று கொண்டு ஏறிட்ட தூஷணமும் தள்ளுண்ணும்;—ஒருபதத்துக்கு பலபொருள்களுமமையக்கூடுமாகையால் ப்ராக்ருதத்தில் விவக்ஷிதமான அர்த்தத்துக்கு எதிர்த்தட்டாக எத்தனை அர்த்தங்கள் தோன்றினாலும் அவை அநாதரணீயங்களாமிறே. இங்ஙனல்லாதபோது, வேதாரமபாவஸாநங்களில் மாங்களிகமாக வழங்கிவருகிற 'ஹரி' சப்தமும் அமாங்களிகமாகவேண்டிவரும்; அந்த சப்தத்துக்கு யமன், தவளை, பாம்பு, சிங்கம் முதலிய பல பீஷணவஸ்துக்களும் வாச்யமென்று நிகண்டுவில் தேறுகையாலே. ஆனபின்பு, நரகத்திற்காட்டிலும் மிகவும் தண்ணிதாகச்சொல்லப்படுகிற கைவல்யபதத்தில் காமனைகொண்ட கேவலனுக்கும் ஸாதாரணமான முமுக்ஷுபதத்தின் ப்ரயோகத்தினால் மங்களம்ஸித்திக்கமாட்டாதென்று கூறின குசோத்யம் ஒருபடியாலும் கூடாதென்றதாயிற்று.

௨. பூர்வபக்ஷம் :—முமுக்ஷுசப்தம் ஸம்ஸார நிவ்ருத்திகாமமாத்ரபோதகமா யிருந்ததேயாகிலும், மேல் ரஹஸ்யத்ரயஜ்ஞாநாவச்யகதையை விதித்த ஸாமர்த்யத்தாலே இந்த முமுக்ஷுசப்தம் பகவத்ப்ராப்திக் குறுப்பாக ஸம்ஸாரநிவ்ருத்தியில் அபேக்ஷைபிறந்த அதிகாரியைச்சொல்லுகிறதென்கைதானும் சேராது; கேவலனுக்கும் ரஹஸ்யத்ரயஜ்ஞாநம் அநுபயுக்தமன்றுகையாலே. ஆனபின்பு முமுக்ஷுசப்தம் கேவலனுக்கும் வாசகமாகக் குறையில்லையாகையாலே மங்களஸித்தி சொல்லப்போகாது.

ஸித்தாந்தம் :—"ஓமித்யேகாக்ஷரம் ப்ரஹ்ம வ்யாஹரந் மாமநுஸ்மரந்" எங்கிற ஸ்ருதிவசநத்தின்படியே ப்ரணவமொன்றுதானே கேவலனுக்கு அபிமதமான ஆத்மதத்வத்தைக்காட்டித்தர வற்றாகையாலே மற்ற ரஹஸ்யங்களைக்கொண்டு பெறவேண்டி

யிருப்பதொரு பேறில்லையிறே அவனுக்கு. ருக்ணனாயிருப்பானொருவனுக்குத் தன் ரோகநிவ்ருத்திக்காகப் பல சரக்குக்களுக்கும் உபயோகயோக்யதை உண்டாயிருந்தாலும் ஒருசரக்குத்தானே ரோகநிவாரணத்தில் க்ஷமமாமென்றறிந்தபோது மற்றைச்சரக்குக்களையும் அதற்காக உபயோகிக்கவேண்டுமென்று விதியானிறே வைத்யனாவான். குசலனாயிருப்பானொருவன் அங்ஙனே விதித்தானாகில் அந்தச்சரக்குக்களில் ஒன்றுகுறைந்தாலும் மற்றையவற்றுக்குத் தனியே ரோகநிவாரணக்ஷமதை இல்லையென்றேயிறே அறுதியிட்டுக்கொள்ளவேணும். அதுபோலவே ப்ரக்ருதத்திலும் ஏறிட்டுக்கொண்டு விமர்சிக்கப்புக்கால் தெளியப்ராப்தியுண்டு; கேவலனுக்கு ரஹஸ்யத்ரயஜ்ஞாநமநுபயுக்தமன்றேயாகிலும், ப்ரணவமொன்றுகொண்டே அவன் கோலினகாரியம் தலைக்கட்டக் குறையற்றிருந்தபோது, அவனுக்கு ரஹஸ்யத்ரயமுமறியவேண்டுமென்று ஒரு சாஸ்த்ரமும் விதிக்கமாட்டாதிறே. அவன்தானே ராகப்ராப்தமாக ரஹஸ்யத்ரயத்தையு மறிந்துகொண்டால் நிரோதிப்பாராருமில்லை. ஆனபின்பு கேவலனுக்கு அவச்யஜ்ஞாதவ்யதயா அஸித்தமாயுள்ள ரஹஸ்யத்ரயத்தை இவ்விடத்தில் முமுக்ஷுக்களுக்கு அவசயஜ்ஞாதவ்யதயா விதித்தருளுகையால் "இந்த முமுக்ஷுசப்தம் கேவலபரமாகவும் கூடும்" என்று அபிமானித்துப்பேசினபேசசெல்லாம் பேய்ப்புலம்பலென்றே கொள்ளவேண்டும்.

௩. பூர்வபக்ஷம் :—ஸாமாந்யசப்தங்கள் விசேஷத்தில் பர்யவஸிக்கையாகிறது—ஸாமாந்யரூபேண விசேஷபோதகமேயன்றி, விசேஷரூபேண விசேஷபோதகமன்று; ["பசுநா யஜேத" என்றவிடத்தில பசுசப்தம பசுத்வேநரூபேண ச்சாகவ்யக்திமாத்ரத்தையல்லது ச்சாகத்வேந ச்சாகவ்யக்திமாகமாட்டாதென்றிறே மீமாம்ஸகர் நிஷ்கர்ஷித்திருப்பது.] ஆகையால் இங்கு ஸாமாந்யசப்தமான முமுக்ஷுசப்தம் ஸம்ஸாரநிவ்ருத்திகாமத்வேந ரூபேண பகவத்ப்ராப்திகாமரூபவிசேஷபோதகமாமத்தனையல்லது, பகவதப்ராப்திகாமத்வேநரூபேண விசேஷபோதகமாகமாட்டாது. ஆனபின்பு முமுக்ஷு சப்தத்தாலே பகவந்நிர்த்தேசம ஸாக்ஷாத்ஸித்திக்கமாட்டாமையாலே மங்களஸமர்த்தநம் அநுபபந்நம்.

ஸித்தாந்தம்:—முமுக்ஷுவாகிறான்—மோக்ஷத்தில் இச்சையுடையவன் என்கிறவிது உபயவாதிகளுக்கும் ஸம்மதமான மதம். மோக்ஷமாகிறது—பரமாநந்தம். இதுதான் நைகண்டுகவசந ஸித்தமாயிருக்கும். பரமாநந்தமாகிறது — நிஸ்ஸீமாதிசயமாயிருப்பதொரு ஆநந்தம். அதாகிறது—* நலமந்தமில்லதோர் நாட்டில்பண்ணுமப்பகவத்அநுபவம். இவ்வநுபவத்தில் இச்சைபிறந்துள்ள அதிகாரியைத்தான் ஸ்வரஸத்தில் 'முமுக்ஷு' என்னப் ப்ராப்தம். ஆகில் "ஆத்மப்ராப்திகாமனுக்கும் முமுக்ஷுத்வமுண்டேயாகிலும்" என்று ஜீயர் அருளிச்செய்ததிது சேராதே! என்னில்; அவ்விடத்தில் அரும்பதவ்யாக்யாநத்தில்—"'முமுக்ஷுத்வமுண்டேயாகிலும்' என்றது-முமுக்ஷுபதவாச்யத்வம் சிலரபிப்ராயத்தாலே உண்டான போதிலும் என்றபடி; இல்லையென்றுகருத்து" என்று சுத்தஸத்வம் தொட்டயாசார்யர் முதலான முன்னோர் அருளிச்செய்திருக்கக் காண்கையால் விரோதகந்தலவலேசமுமில்லையிறே. ஆக இவ்வளவுமவரச் சொல்லிற்றாய்த்ததென்னென்னில்; முமுக்ஷுசப்தம் பகவத்ப்ராப்திகாமன் பக்கலிலே முக்யவ்ருத்தமாயிருக்குமென்று உபபாதிக்கத்தருகையால், இதை ஸாமாந்ய சப்தமாகக் கொண்டு பேசின பக்ஷங்கள் அவிசாரிதரமணீயமென்றதாய்த்து "ஆத்மப்ராப்திகாமனுக்கு முமுக்ஷுத்வமில்லையென்கை பிள்ளை உலகாசிரியர் திருவுள்ளத்துக்குப் பாங்காயிருக்குமோ?" என்று கேட்பார்க்கு, 'ப்ரபந்நபரித்ராணத்தில் "முமுக்ஷுவாய் மோக்ஷார்த்தமாக ஸர்வேச்வரனைப் பற்றியிருக்குமவனுக்கு அநந்யகதித்வமும் ஆகிஞ்சந்யமும் வேணும்" என்று உபக்ரமித்து, "இவையிரண்டுமுடையனாய், ஈச்வரனையே உபாயமாகப் பற்றுகையால் ப்ரபந்நனாயிருக்குமவனுக்கு சரீராவஸாநகாலத்திலே ப்ராப்தி அணித்தானவாறே 'நயாமி' என்றருளிச்செய்தபடியே ஈச்வரன்தானே ஏற்கொண்டு அர்ச்சிராதிமார்க்கத்தாலே பரமபதத்திலே கொண்டுபோய் நித்யமுக்தரோடே ஒரு கோவையாக்கி நித்யகைங்கர்யத்தையும் கொடுத்தருளும்" என்று பிள்ளை லோகாசார்யர்தாமே உபஸம்ஹரித்தருளினபடியைக் கண்டிலிரோ?' என்னக்கடவதாயிருக்கும். இப்படி மோக்ஷேச்சுத்வ லக்ஷணமான முமுக்ஷுத்வம் கேவலனுக்குக் கூடாதபோது

கைவல்யத்துக்கு ஆழ்வான் முதலான அபியுக்தாக்ரேஸரர்களால் அங்கீகரிக்கப்பட்ட மோக்ஷத்வம் கூடும்படி எங்ஙனேயென்னில்;- முதலில் மோக்ஷபத ப்ரவ்ருத்தி நிமித்தத்தை இருவகையாக நிஷ்கர்ஷித்துக்கொண்டு, அதற்கேற்ப முமுக்ஷுபதப்ரவ்ருத்தி நிமித்தத்தையும் இருவகையாக நிஷ்கர்ஷித்துக் கொண்டால் யாதொரு விரோதமும் ப்ரஸக்தமாகாது. 'மோக்ஷமாகிறது — அவித்யா நிவ்ருத்தி' என்று நிற்கச்செய்தே, இப்படி ப்ரவ்ருத்தி நிமித்தத்தை வேறிட்டுப் பரிஷ்கரிக்கைக்கு ஸ்வதந்த்ரேச்சையொழிய வேறொரு நியாமகமுண்டோ வென்னில்; உண்டு; நம் பூர்வாசார்யர்கள் ஒருமிடறாக கைவல்யத்துக்கு மோக்ஷத்வம் அவ்யாஹதமென்றிசைந்தருளுகையால் கேவலனுக்கு முமுக்ஷுத்வம் அவ்யாஹதம் என்று அகாமதோபயங்கி காரியமாயிருந்தது; ஆயிருக்கச் செய்தேயும் பலவிடங்களிலும் 'மோக்ஷமாகிறது — பகவத்கைங்கர்யமென்கை' என்றிப்படி ஸாவ்யக்தமாக அருளிச்செய்திருக்கவும் காண்கையால் இரண்டுக்கும் விரோதம் வாராதபடி ஐககண்ட்யம் பண்ணப்ராப்தம்; முமுக்ஷுபத சக்யதாவச்சேதகத்தை இரண்டிட்டுக் கொண்டால் ஒன்றுக்கும் விரோதம் வாராதிறே. இங்ஙனேயாகில் "கேவலனுக்கு முமுக்ஷுத்வம் கிடையாது" என்னப்போமோ என்னில்; பரமபுருஷார்த்தமான பகவத்ப்ராப்தியிற்காட்டிலும் அதிநிக்ருஷ்டமான கைவல்ய புருஷார்த்தத்தில் காமனை கொண்டவனையோ 'முமுக்ஷு' என்னப்பெறுவது என்று வெறுத்துச் சொல்லுகிறபடியாய்த்து, யாத்ருசப்ரவ்ருத்தி நிமித்தகமோக்ஷாபேக்ஷித்வலக்ஷண முமுக்ஷுத்வம் பகவத்ப்ராப்திகாமனுக்குள்ளதோ, தாத்ருச முமுக்ஷுத்வம் கேவலனுக்கில்லை யென்று கருதிச் சொல்லிற்றாகவுமாம். ப்ரவ்ருத்திநிமித்த நிஷ்கர்ஷப்ரக்ரியை இங்கே எழுதப்புக்கால் க்ரந்தம் விரியுமாதலின் [illegible]த்திலே சுருக்கமொழியக் காணலாம் என்னத் துணிய வேண்டிற்று. "பன்னியுரைக்குங்கால் பாரதமாம்."

" [illegible]
[illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible] '' ||

வஸ்துதஃ ஆத்மப்ராப்தி காமனுக்கு முமுக்ஷுத்வம் அபாதிஹதமாயிருக்குமானாலும நமக்குவருவதொரு கேடில்லை; ப்ராக்ருதத்தில் பகவத்ப்ராப்திகாமனை விவக்ஷித்து முமுக்ஷுபத ப்ரயோகம் பண்ணிக்கிடக்கையால் வக்த்ருவிவக்ஷாநுகுணமாக மங்களம் ஸித்திக்கக் குறையில்லையிறே; வக்த்ருவிவக்ஷைக்கு ப்ராபல்யம் கொள்ளாதபோது ஒருப்ரபந்தத்துக்கும் மங்களத்வம் ஸித்திப்பது மிகவும் அரிதாய்விடும். மேலும் ஸ்ரீமான் உ-வே- தூப்புல் வேதாந்தாசார்யர் ஸ்வாமி அருளிச்செய்த ரஹஸ்யத்ரயஸாரத்தில் முமுக்ஷுத்வாதிகாரவஸாநத்தில் "விஷமது பஹிஷ்குர்வந்" என்ற ச்லோகத்தாலும், அவ்விடத்தில வ்யாக்யாநங்களாலும் கைவல்யகாமனுக்கு முமுக்ஷுத்வம கண்டரவேண ப்ரதிக்ஷேபிக்கப்படுகிறபடியால் தத்ப்ராமாண்யத்துக்கு இசைந்திருப்பார் இங்ஙனே குசோத்யங்கள் பண்ணுகைக்குக் காரணமறிகிறிலோம். எங்கள் ஸித்தாந்த ப்ரக்ரியையின்படி கேவலனுக்கு முமுக்ஷுத்வ மில்லாதே போனாலும், உங்கள் ஸித்தாந்தத்தில் அது அங்கீக்ருதமாயிருப்பதொன்றாகையாலே ஸ்வமதத்திற்படியே மங்களஸித்தி துர்வசம் என்று கருதிப் பேசினேமுக்கு வரும் குற்றந்தானென்னென்னில்; ப்ராக்ருதத்தில் கேவலனுக்கு விவக்ஷாலேசமும் இல்லாமையாலும் பகவத்ப்ராப்திகாமனுக்கே அது உண்டாகையாலும் எங்கள் விவக்ஷையின்படி மங்களம்ஸித்திக்கக் குறை இறையேனு மில்லாமையால் ஆக்ஷேப்தாவுக்கு அஸங்கதப்ரலாபித்வம் அவ்யாஹதமென்றதாய்த்து.

வஸ்துதஸ்து:—* தஞ்சை ஞானியர்கள் தாம்புகழும் வேதாந்தியான நஞ்சீயர்தாம் பட்டர் நல்லருளால் எஞ்சாத ஆர்வமுடன் மாறன் மறைப்பொருளை ஆய்ந்துரைத்த ஒன்பதினாயிரத்திலும் மற்றும் அநேகப்ரபந்தங்களிலும் ஆசீர்நமஸ்க்ரியாவஸ்துநிர்தேச ரூபமாய் மூன்றுவகைப்பட்ட மங்களங்களுள் ஒருவகையான மங்களமும் அநுஷ்டிதமாகக் காணாமையால் அவச்யம்